

ВЕСТЕРН

Т. Мајлс

АПАЧИ ТОМ И ОСВЕТНИЦИ

Р
ROTO
BIBLIOTEKA
X-100

ВЕСТЕРН

274

1992

Тери Мајлс

АПАЧИ ТОМ И ОСВЕТИЦИ

X-100

Уредник издања
ПИРОШКА МАТИЋ

Рецензент
В. ДУБРАВЧИЋ

Лектор
Ј. СТОЈИЋЕВИЋ

Издаје и штампа НИШЈП »ДНЕВНИК« Нови Сад, Војвођанских бригада 7, телефон 021/621-555 ● Жиро рачун 65700-603-7711 ● Директор »Дневника« **Миодраг Карацић** ● За издавача: **Илија Војновић** ● Одговорни уредник: **Милорад Предојевић** ● Графички уредник: **Јулиш Арванитидис** ● Секретар редакције: **Зденка Карабасил** ● Коректор: **Драган Матовић**

YU ISSN 0353-5916

Рукописи се не враћају

Тери Мајлс

АПАЧИ ТОМ И ОСВЕТНИЦИ

1.

СУЂЕЊЕ

Судија Кол О 'Брајен, омањи мршав човек шездесетих година, чије је испијено лице било прошарано дубоким борама, потисну шаком са чела оних неколико преосталих длака према темену и удари два пута дрвеним чекићем по школскј катедри, иза које је седео у једној јединој учионици школе у градићу Кемп Весту.

Кад се сви они који су заузели места у школским клупама или стајали поред зида смирише, устаде и рече дубоким гласом, који је био чиста супротност његовом кржљавом статусу:

— Апачи-Томе, и ти учитељу Мек Виљемсе, и ти ранчеру Гатри, и ти брицо Пејцеру, и ти трговче Донелсоне — наброја он имена поротника који су седели на издвојеној клупи лево од катедре — чули сте оптужбу која терети ову тројицу зликоваца: Чарлса Тидингса, Томаса Валдмана, и Хартија Румса. На жалост, четврти члан Тидингсове банде Ван Балфур умакао је у време када су шериф Хагин и Апачи-Том хватали остале. На вама је да процените да ли су Тидингс и његова два друга криви или не, и да то саопштите јавно, пред свима. На мени је да им после тога одмерим праведну казну на основу божје речи

записане у овој књизи — подиже он Библију.

— Конопац! — продра се неко из средине просторије.

— Мир! — викну судија. — Кажеш ли још једну реч, Џексоне, иако си банкар у Кемп Весту, избацићу те из суднице.

— Извини, судијо!

— То је већ боље — осмехну се старчић. — А што се тиче конопца који предлажеш, добиће га ако су га заслужили. Међутим, има и теже казне од смрти вешањем.

Застаде за часак, погледа тројицу разбојника који су седели на клупи испред катедре између шерифа и његовог помоћника, па настави, поново се обраћајући пороти:

— Учитељу, поведи остале у своју собу и тамо донесите одлуку. Ми ћемо вас чекати.

Пет поротника замакоше кроз једна врата, задржаше се тамо око два минута и вратише се на своја места.

Судија опет распали чекићем по дасци смирујући присутне, па упита:

— Да ли је порота донела одлуку?

— Јесте — одврати учитељ.

— Једногласну?

— Једногласну.

— Ко ће саопштити ту одлуку?

— Мене су овластили — устаде Апачи-Том.

— Реци, Апачи, кратко: јесу ли криви или су невини?

— Криви су! — изрече висок и снажан човек у одећи од јеленске коже и са индијанским мокасинама на ногама.

У дворани се разлеже повик одобравања. Неки запљескаше, а један, чак, извуче колт и испали свих шест метака у таваницу.

— Напоље, Кларенсе! — изобличи се од беса судијино лице. — Није ово салун да можеш да бушиш таваницу до миле воље, већ школска учионица, која је за нужду послужила као судница. Напоље!

— У реду, судијо — покуњи се каубој и, да не би дизао са клупе све оне који су седели лево од њега, дође до прозора, опкорачи га својим дугим ногама и спусти се у школско двоориште.

— Да наставим — рече судија. — За оно што су починила ова три зликовца најправичнија казна била би смрт вешањем. Као што сам малочас рекао, та смрт би у неку руку била награда за њих. Зато им је нећу досудити. . . Устани, Тидингсе.

Један од разбојника, изразито ружна рошава лица и затупастог кратког носа, дебелих усана, устаде и пркосно се испрси.

— Чарлсе Тидингсе, осуђујем те на доживотну робију са тешким радом, у затвору Алестер — изрече судија мирно.

Урлик одушевљења.

Тидингс се најпре трже и зањиха, као да га је неко ударио песницом у лице. Затим се цинично осмехну.

— Устаните, Валдмане и Румсе!

Двојица разбојника послушаше.

— Томасе Валдмане, и ти, Харти Румсе, осуђени сте на по тридесет година робије са тешким радом у Алестеру.

Изнова одобравање и плесак.

— Води их, шерифе! — обрати се судија Питеру Хагину. — Твоја дуж-

ност, као и дужност твог помоћника Колмана, састоји се у томе да их наас добро причувате, а следећег дана их спроведете у Алестер. На срећу, Алестер није далеко.

— Не брини, судијо — промрмља шериф.

— Ја ћу им помоћи у спровођењу, до Алестера — јави се Апачи. — Ионако идем у том правцу.

— Онда сам потпуно миран, Апачи — осмехну му се старац.

Разбојници се још нису помицали с места.

— Судијо! — зачу се Тидингсов глас.

— Завршили смо, разбојниче — одазва се судија.

— Још нисмо.

— Шта хоћеш?

— Да ти кажем да неће испасти онако како си одредио.

— Не знам само како ћеш то да измениш.

— Кад-тад ћу побећи из Алестера, а онда ћу доћи овамо и убити тебе, шерифа и твојих пет поротника. Кунем ти се, судијо!

— Води их, шерифе! — викну старац.

Шерифов помоћник распали Тидингса међу плећке, и он посрну.

— И тебе ћу убити, Колмане — окрену се он према шерифовом помоћнику, па тек онда мирно напусти учионицу.

2.

ЗАТВОР АЛЕСТЕР

Тамо где су јужни обронци Гваделупе са најсевернијим падинама Планине Апача, само на петнаест миља од градића Кемп Вест у Тексасу, налазио се, те 1855. године затвор Алестер.

Са једне стране затвор је био оивичен каменом литицом високом око сто педесет стопа, а са три преостале, попут војних утврђења, јаким зидом од дебелих, зашиљених брвана, у ком се налазила велика, тешка капија, која је језиво шкрипала при отварању и затварању.

Таквим истим палисадама кажњенички логор био је подељен на два дела: мањи, у ком су се налазиле зграде за становање команданата логора и тридесетак чувара, као и управна зграда, затим корал са коњима и мала стражара крај капије, и други, са две дугачке бараке у којима су кажњеници само ноћивали, јер би цео дан проводили у каменолому, разбијајући камен тешким чекићима и преносећи га без посебног циља с једног краја на други.

Били су то робијаши којима је изречена казна износила најмање пет година, и од којих многи, колико од тешког рада и слабе хране, толико и због суровости чувара, који су их за најмањи прекршај, а често и без разлога, кажњавали батинама и ударцима кундаком пушке, или на врелом дану остављали без воде и хране, у узаним јамама дубоким шест стопа, неће дочекати слободу.

О бекству нико није размишљао. Требало би савладати две закључане капије и оних тридесетак добро наоружаних стражара, снажних и опрезних, под заповедништвом капетана Талберта Бекемајера, што се тим изгладнелим, премореним и голоруким прекршиоцима закона чинило немогућим.

Па ипак, једног ветровитог мајског дана, када су се у време једносатног поподневног одмора чувари били увукли у камените усеке, колико-толико се склањајући од усковитлане прашине, а робијаши, један по један, или, највише по двојица, седели и

сркали чорбу од кромпира, четворица од њих управо су ковали план о бекству.

Да не би били сумњиви, седели су по двојица. Један пар је био удаљен од другог четири корака. Није то била раздаљина са које, док су тихо и неупадљиво разговарали, нису могли чути и разумети једни друге.

— Ти си, дакле, Чарлс Тидингс? — упита крупан човек густе црне браде и исто такве косе, искоса ошинувши погледом једног од двојице затвореника који су седели недалеко од њега.

— Јесам.

— Зову те Лепи?

— И то је тачно — узврати овај смркнуто. Лице му је било веома ружно и надимак му је очигледно био дат управо због тога. — Али, за тебе ће бити боље да ме тим именом не зовеш — зарежа.

— И нећу. Слушао сам о теби, Тидингсе. Са својом дружином био си страх и трепет за оне који живе на десној страни Пекоса... Ја сам Џек Грејсон, а зову ме Брадоња.

— Овај до мене — спусти Лепи шаку на колено човека који је седео поред њега и оштрим, рекло би се подмуклим погледом својих ситних очица посматрао Брадоњу и онога до њега — зове се Томас Валдман.

— Чуо сам о њему — опет се јави Брадоња. — Зову га Убица.

— Поносим се тим надимком — промрмља човек о ком је била реч.

— Мене слободно можеш тако звати.

Тидингс настави са представљањем:

— Он и онај главати што седи на оној узвишици — управи дрвену кашику према усамљеном човеку — били су у мојој дружини. Онај се зове Харти Румс, а онај који жели да га увреди зове се Главоња.

— Ово је мој добар пријатељ Хорхе Медика Касерес звани Текила — представи сада Брадоња младог Мексиканца, који им се осмехну. — Нема тога који барата ножем као он.

— Драго ми је што сте позвали и мене, сењор Тидингс — огласи се Мексиканац меким, танушним и певушећим гласом. — У мене и мог пријатеља Грејсона можете се поуздати у свако доба и у свакој ситуацији.

— Зато сам и желео да разговарам с вама двојицом — узврати Лепи.

Поново се јави Брадоња:

— Реци ми, Тидингсе, како се десило да паднеш шака шерифу у Кемп Весту? Шериф Питер Хагин, кога, на жалост, добро знам јер ме је једном затварао, већ је стар човек. А вас је било пет.

— Тај матори јарац ми ништа не би могао да се није умешао неко други.

— Ко?

— Апачи-Том.

— Апачи-Том! — повикаше углас Брадоња и Мексиканац.

— У једном тренутку био сам најиван и то ме је упропастило. И мене, и моје људе — смркну се ружно лице Лепог. — Један од мојих је погинуо, а нас тројица смо после суђења доведени овамо. Само је један успео да умакне Апачи-Тому, и сада управо на њега много рачунам.

— Апачи-Том нисам видео, сењор, али сам много чуо о њему — рече Мексиканац. — Њега се треба клонити као змије отровнице.

Лепи се насмеја пригушено.

— То су само приче, Хорхе. Народ преувеличава.

— Нису, сењор. . .

— Доказаћу ти да је Апачи-Том човек као и сваки други. Кад изађем одавде, гадно ћу му се осветити, у то се кунем! И не само њему. Осветићу

се и шерифу Хагину, затим судији О'Брајену, који ме је осудио на доживотну робију, а затим и поротницима: учитељу Мек Виљемсу, брици Пејцу, трговцу Донелсону и ранчеру Гатрију. Пети поротник је био Апачи-Том, па ћу се њему посебно осветити. Сви они зажалиће што су за мене и моје другаре рекли да смо криви — пенушао је Лепи.

— Доста их имаш на списку, Тидингсе — рече Брадоња. — Није то лак посао. Али, најтеже је извући се из ове проклете рупе.

— То ти се само чини. Имам план како да изађемо одавде.

Двојица људи испред Лепог се згледаше.

— Ко све долази у обзир? — поставио је питање Брадоња, уместо да одговори.

— Вас двојица, ја и моји пријатељи Валдман и Румс.

— Прво да чујемо план.

— Да, прво да чујемо план, сењор — понови Мексиканац.

— Онда, чујте га. . .

*

Један од чувара се појави из заклона и упрви поглед баш према њима, те за часак ућуташе. Али, само што се он поново врати у свој заклон, Лепи настави:

— Овде сам два месеца и за то време сам добро мотрио на све. Од првог тренутка се нисам мирио са заточеништвом и тешким радом ма колико бекство изгледало немогуће.

— Оно и јесте тешко, сењор.

— Не прекидај, Хорхе! — обрецну се Брадоња на Мексиканца. — Тидингсе, настави. Кад мислиш да кренемо?

— Сутра увече.

— Зар већ? А припреме?

— Нису потребне. Ако нас срећа послужи, успећемо и без припрема.

— А ако нас не послужи? — упита Брадоња.

— Изгинућемо, или ћемо бити сурово кажњени.

— До ђавола, ја овде више не могу да издржим — кукао је Мексиканац.

— Ни ја — промрмља Брадоња.

— Још нешто — настави Лепи. — Морате ме слушати у свему, без поговора. То треба да вам је јасно.

— Твоји смо, Тидингсе. . . — одлучи се Брадоња. — Још пре доласка у Алестер доказао си да можеш да будеш добар шеф. Рачунај на мене и Хорхеа, и то не само следеће ноћи. . . реци нешто подробније о бекству.

Лепи се накашља, пљуну према једној буби-котрљану, нагази је и поче да излаже план:

— И сутра ће, као и сваке ноћи, у овом нашем делу бити два стражара: по један за сваку бараку. Треба их савладати, и то је најважнији део плана. Остало долази само по себи.

— А касније, сењор? Како да пређемо из овог нашег дела логора у део у ком су остали чувари, и како да из њега изађемо на слободу? — јави се забринуте Мексиканац.

— То препусти мени, Хорхе — одговори Лепи самоувереним гласом.

Заћуташе, да би се после неколико часака поново јавио Лепи:

— Кад изађемо, најпре ћемо свратити у Кемп Вест, а онда ћемо се неко време прикрити. Тек толико да помисле да смо пребегли у Мексико. За прикривање имам два човека који ће нам помоћи и који ће нас касније о свему обавештавати. О једном сам вам већ рекао понешто. Он је успео да умакне Апачи-Тому и шерифу Хагину. Пре неколико дана ми је доставио поруку о томе где се налази. Име му је Ван Балфур, али смо га због његове добре памети звали Мудри.

— А други? — упита Брадоња.

— То је један Индијанац из племена Апача, коме сам, иако то нисам желео, спасао живот. Глупи црвенокожац, који се зове Вранин Кљун, стварно мисли да би се без моје помоћи већ одавно нашао у својим вечним ловиштима. Зато је обећао да ће ми се кад-тад одужити. С њим сам уговорио димни сигнал, по ком ће знати да му се јављам, и одмах ће доћи на сатанак.

Томас Валдман, звани Убица, који је до тог тренутка изговорио само неколико речи, намршти обрве, и гадљиво пљуну у страну.

— Хтео си нешто, Валдмане? — погледа га Лепи.

— Не волим црвенокошце — одговори Валдман.

— Ни ја — сложи се Брадоња с њим.

— А ко их воли? — зацерека се Лепи. — Али, кад ми је густо, прихватио бих помоћ и црног ђавола.

— У праву си — рече Брадоња. — Људи, знате ли шта бих најпре урадио када бих се нашао на слободи?

— Реци, Грејсоне — подстаче га Лепи.

— Зграбио бих прву жену на коју бих наишао, макар имала и шездесет година. До ђавола, не знаш ти, Тидингсе, какве су то муке не видети жену пуне две године.

— Зашто од шездесет година? — осмехну се Лепи. — Моћи ћеш да бираш.

— Какве жене! — засмеја се Хорхе стидљиво. — Доста ми је било моје Амелите, пуних десет година. Прво што ћу да урадим је да ћу се добро напити. . .

— Текиле — убади његов брадати пријатељ и загрокта чудним смехом, тако да се затресе целим својим огромним телом.

— Погодио си. Али, ако нема теки-
ле, биће добар и ваш виски — надо-
веза се Мексиканац.

— А ти, Валдмане? — упита Брадо-
ња Убицу. — Шта би ти најпре ура-
дио?

— Оно што и мој шеф Тидингс:
убио бих што више оних који су кри-
ви што се оволико дуго налазим у
овом проклетом каменолому.

Чувар се поново појави из заклона
и продра се из свег гласа:

— Грејсоне, и ти, шугави Мекси-
канче, доста приче! Иначе, тако ми
бога, то ће вас скупо коштати, ако
вам дођем тамо!

— Црко! — загунђа Мексиканац, и
устаде.

Исто учини и Брадоња.

Затим сваки оде на супротну стра-
ну.

Ускоро, као по договору, одјекну
снажна дрека чувара, који су позива-
ли на рад.

Робијаши поустајаше и прихвати-
ше се тешких чекића.

Од тог трена, па до сумрака, чуће
се, са свих страна, тупи ударци чеки-
ћа о камен, вика и псовке чувара, и
јаук некога од оних које је закачила
бивоља жила преко леђа, или кундак
пушке по глави.

3.

ЛАЖНИ БАНКАР

Истог тог дана и отприлике у исто
време, Апачи—Том је путујући из
Кемп Веста према Планини Апача,
јахао на свом вранцу поред ранча
Трејлија Пауела.

Мада је Пауел, као и многи ранче-
ри у околини, био његов пријатељ,
није намеравао да свраћа код њега,
јер је желео да још за видела стигне у
логор Апача.

Од ранча је био удаљен око две
стотине корака, али то ипак није би-
ла таква раздаљина да га оштро око
некога од Пауелових не би могло
препознати по његовој одећи од је-
ленске коже, светлосмеђој коси,
крзненој капи и вранцу са белим тро-
угластим белегом на сред чела.

А тај који га је угледао у тренутку
изласка из куће, није био нико други
до ранчер Пауел, симпатичан педесе-
тогодишњак румена лица.

Пошто је трапер већ замицао иза
једне косе, њему није преостало ни-
шта друго него да појаше неоседла-
ног коња и да појури за Апачи—То-
мом.

Трапер је чуо топот копита иза се-
бе, и окренуо се. Осмех му је озарио
лице, јер је видео да његовог пријате-
ља није натерала никаква невоља да
појаше неоседланог коња и да га по-
тера за њим.

— Апачи! — повика Пауел још из
далека — откада заобилазиш моју ку-
ћу када пролазиш поред ње?!

— Ти знаш да то чиним онда када
журиш — одговори Апачи—Том.

— Је ли нешто важно?

— Није. Желео бих само да се пре-
мрака попнем тамо горе — показа
трапер према планини.

— Откад се мој пријатељ боји мра-
ка?

Трапер се насмеја.

— Замерићу ти ако овог пута не
свратиш — настави ранчер Пауел. —
Данас је код мене славље.

— Нисам знао. Какво?

— Прослављамо веридбу моје кће-
ри Хортензе и Хала Хоксија из Биг
Спингса. У Биг Спрингсу имам сес-
тру, код које је, прошлог месеца, Хор-
тенза боравила двадесет дана. Тамо
је упознала Хала. Јуче, када је дошао
да запроси Хортензу, први пут сам га
видео, и, право да ти кажем, допао се
и мени, и мојој Сари. Драг и паметан

млад човек — одушевљено је објашњавао ранчер.

— Честитам, Пауеле!

— Честитке примам у кући. Мораш да свратиш, Апачи, макар на један сат — замоли ранчер. — Желео бих, касније, да чујем твоје мишљење о Халу. Осим тога, Сара је направила и оне колаче који се теби веома допадају.

— Ако је тако, онда хајдемо — окрену трапер вранца. — Али, само на један сат.

— Само толико! — обрадова се ранчер.

— Шта ради твој будући зет? — упита Апачи док су јахали према кући.

— Банкар је. Пре нешто мање од два месеца дошао је у Биг Спрингс, отворио банку, и остао. Рекао бих да добро зарађује.

— А који банкар у данашње време не зарађује добро — насмеши се трапер.

Када су се приближили кући, чуо се, из њене унутрашњости, пригушени жамор.

— Имаш и других гостију. Није ли оно био глас судије О'Брајана?

— У праву си, Апачи. Ту су судија, учитељ Мек Виљемс, и мој сусед Клар Иген, са супругом. Биће им драго да те виде.

Гости су били у просторији с друге стране куће која није била окренута према планини већ према Кемп Весту, те нико од њих није чуо двојицу јахача када су се зауставили испред трема, а још мање их видео.

Прођоше кроз собу до дворишта и приђоше вратима оне друге стране, где су били гости.

Врата су била широм отворена.

За великим столом седело је неколико њих.

Са ове стране, траперу и домаћину окренути леђима, седели су Хортенза

и човек веома црне зализане косе, у лепом, новом грађанском оделу.

Поред њега се налазио судија, ком боље легитимација од његове ћелаве главе није била потребна. Најзад, на другом крају, био је учитељ, у свом неподеривом али на многим местима замашћеном црном оделу.

Са друге стране стола, лицем окренути траперу, седели су двадесеттгодишњи Пауелов син Берт, поред њега Пауелов брат Јозеф, па ранчер Иген и његова жена.

— Кога то видим! — узвикну Иген.

— Охо! — изрази своје задовољство и Јозеф Пауел, угледавши трапера.

Они који су траперу били окренути леђима и слушали причљивог судију, не поклонише пажњу тим узвицима, те их ранчер прекиде:

— Драги мој Хале — стаде он крај стола, док трапер остаде тамо где се затекао — знам да ће ти бити драго да упознаш мог великог пријатеља Тома Лина, кога сви зовемо Апачи—Том — изговори он поносно, руком показавши иза Халових леђа, према вратима.

Тешко је рећи да ли су те речи биле већи шок за налицканог, младог и лепушкастог банкара из Биг Спрингса, или је његова реакција после тога била већ шок за све присутне.

Јер, тек што је ранчер Пауел завршио реченицу, његов будући зет скочи као опарен, обори при том столицу иза својих леђа, и положи десну руку на бутину, на месту где би, да се тамо налазила, била кубура са колтом.

При том пребледе као крпа, избежуми се и избуљи очи у трапера, који и сам, у том тренутку, устукну.

Два човека су се неколико тренутака мерили погледима, од којих је један био оштар и продоран, а други

титрав, чак плашљив, па и, рекло би се, молећив.

— Хале. . . Апачи. . . — смешкао се збуњен Пауел. — Варам ли се ако кажем да се вас двојица већ познајете и да вас везују пријатне успомене?

Трапер је још мерио погледом уплашеног младића, који би сигурно истргао колт из кубуре да му је он био при руци. Разлика је, истина, постојала између дотераног младог човека однегованих бркова и лепе црне зачешљане косе и оног разбојника без бркова и тршасте разбарушене косе која му је заклањала високо чело, па ипак тај нови, намерно измењени изглед, није могао да обмане Апачија.

Зато он крочи према столу и нађе се лицем у лице са Халом Хоксијем. Одвајала их је само оборена столица.

— Овај би требало да буде твој зет а Хортензин муж, Пауеле? — упита он ранчера смркнуто.

Девојка устаде и ухвати свог вереника испод руке, и припи се уз њега.

— Знаш ли ти, Пауеле, а и ви остали, ко је овај човек?

— Рекао сам ти, Апачи! — замуца ранчер несигурним гласом. — То је Хал Хокси, банкар из Биг Спрингса. Зар нешто није у реду?

— Ништа није у реду, пријатељу!

— Буди јаснији, Апачи. . .

— Није ово никакав банкар већ разбојник. Он се не зове Хал Хокси него Ван Балфур!

— Онај из Тиденгсове банде што је успео да ти умакне? — повика судија и одскочи од свог суседа.

— Он, судијо. Десна Тидингсова рука и мозак банде. Не зову га узалуд Мудри.

Хортенза пусти руку свог вереника, одмаче се, бризну у плач, па отрча у другу собу.

За њој одоше госпођа Пауел и госпођа Иген, тако да остадоше само мушкарци.

— Проклет да си! — повика разбојник хистерично. Зграби нож са стола и замахну према траперу.

— Пази, Апачи! — викну ранчеров брат Јозеф.

Опомена је била сувишна. Јер, док је разбојникова шака обухватила дршку ножа, а затим га подизала, огромна траперова песница погоди га посред лица и набаци га на сто.

По инерцији, тело клизну по столу, повуче све што се налазило на њему, и свали се на под, с друге стране стола.

Само што се ошамућени разбојник подиже, нови ударац, који му овога пута упуту ранчеров син Берт, врати га, преко стола, пред траперове ноге.

Овај га ухвати за рамена и подиже испред себе, тако да му ноге нису додиривале под. Тиме га је заштитио од нових удараца, којим би га сигурно засули разјарени ранчеров син и брат.

— Убићу те као пса, бедниче! — урлао је домаћин.

— Да га обесимо! — придружи му се брат.

— Станите! — смири их трапер својим гласом. — Никога нећемо убити, нити обесити, док му не судимо. А пошто је овде судија, као и нас неколико који можемо да будемо у пороти, нема разлога да му се не суди одмах.

— У праву си, Апачи — прихвати судија. — Ја сам спреман, мада бих више волео да смо наставили славље. Пошто оштећени не могу бити у пороти, јер би могли да буду пристрасни, њу ће овога пута сачињавати: Апачи—Том, учитељ и Иген. Прихватате ли?

— Прихватамо — одвратише сва тројица.

— Седите поред мене, с ове стране стола, а ти, гаде — управи судија прст у разбојника — седи тамо! Ти, Берте, за сваки случај стани иза њега. Са оваквима никада човек не може да буде сигуран.

После уобичајене процедуре, суђење поче. Судија је заступао и оптужницу, па пошто му је било у свежем сећању суђење тројици Балфурових компањона, није му било тешко да, износећи њихове злочине, оптужи и овога, који је пре два месеца успео да му побегне.

— Ето, сада сте чули шта све терети овог разбојника, који се дрзнуо да се као улез увуче у овај поштени дом, с циљем да му нанесе велику срамоту — заврши судија обраћајући се пороти. — На вама је да одлучите да ли је крив или не, а не мени да му после тога одмерим заслужену казну — говорио је судија напамет научене фразе. — Жели ли порота да се повуче?

— Није потребно, судијо — одговори Иген.

— Шта је порота одлучила?

Иген и учитељ пригнуше главе према траперу који је седео између њих и кратко време су се сашаптавали.

Затим учитељ устаде и рече:

— Судијо, порота је једногласна у одлуци да је Ван Балфур, звани Мудри, крив!

— Пошто сам Чарлсу Тидингсу, шефу банде, којој је припадао и Балфур, изрекао казну тешког присилног рада у каменолому Алестер, у доживотном трајању, а Валдману и Румсу у трајању од по тридесет година, и пошто сам убеђен да Балфур по својим неделима не заостаје за том двојицом, одређујем и њему тридесет година робије са тешким радом у каменолому Алестер.

Судија прихвати боцу с вискијем коју је неко у међувремену са пода вратио на сто, и повуче добар гутљај, обриса надланицом уста, па се обрати траперу:

— Апачи, био бих сигуран да ће овај зликовац заиста доспети у Алестер ако се ти прихватиш да га одведеш тамо. Пођеш ли сутра ујутро, у Алестер ћеш стићи већ око подне.

Трапер слегну раменима.

— Имао сам друге планове — рече — али овај задатак је, чини се, важнији. Прихватам, судијо.

— Написаћу пресуду и неколико речи за капетана Бекемајера, да зна с ким има посла — рече судија. — А ти, Пауеле, захвали Апачију што је тебе и твоје спасао велике срамоте, а можда и нечег горег.

4.

БЕКСТВО

У том делу Тексаса, где се планински масив на северозападу зачиње непроходном Гваделупом, па се, спуштајући се према југоистоку, дуж граничне реке са Мексиком Рио Гранде, надовезује на Сијера Бланку, Планину Апача и Сантјаго-планине, мај месец зна бити веома ђудљив.

Тако је и тог дана, који је био планиран за бекство из Алестера, за разлику од претходног, сунчаног и топлог, од јутра до пред вече лила хладна киша, ношена снажним ветром, натапајући одећу робијаша до голе коже.

И док су они непрестано радили, баш као да над њима сија сунце, чувари су, огрнути непромочивим огртачима, искаљивали свој бес на њима и због таквог пасјег времена.

Псовали су и делили ударце за најмању грешку или немарност, биле

оне резултат случаја, намере или недостатка снаге.

Само што су почели да раде после подневног одмора, са капије у палисадама, које су одвајале кажњенички логор од стамбених и управних зграда, разлеже се крештав глас наредника Спенсера Девенпорта, човека који је, заправо, командовао логором и био страх и трепет, како за робијаше, тако и за чуваре.

— Тејлоре!

— Изволите, господине наредниче! — одазва се један од чувара.

— Дођи и прихвати овог лупежа — гурну он са капије унутра неког младог човека. — То је преостали из Тидингсове банде и зове се Ван Балфур.

Лепи се трже. Погледа Убицу, који за часак спусти чекић и заблену се према капији, а затим пренесе поглед на трећег из своје дружине, Главоњу.

— Тидингсе — зачу се из близине Брадоњин шапат — није ли то онај на ког си рачунао кад се нађемо на слободи?

Није добио одговор.

Лепи га није чуо, или се правио да га не чује.

Он је, мотрећи испод ока према капији, махинално спуштао и дизао чекић, улажући у те покрете минимум снаге, тек толико да не изазове гнев чувара.

А тамо доле, снажни Тејлор приђе збуњеном Балфуру дохвати га за раме и тако гурну испред себе да се он спотаче и паде потрбушке. Затим се продра:

— Грејсоне!

— Чујем вас, господине — одврати Брадоња.

— Дај овоме чекић и објасни му шта треба да ради и шта га чека ако забушава!

— По вашој заповести, господине.

Брадоња сиђе у подножје, пружи Балфуру чекић и цимну га за рукав.

— Овамо, Мудри! — рече тихо.

— Познајеш ме? — задрхта придошлицин глас.

— Ја не, али тамо горе су тројица који те добро познају — одговори Брадоња.

— Реци ми њихова имена.

— Тидингс, Валдман и Румс... Не прилази им ни за живу главу, нити им се обраћај.

— Хвала ти, Грејсоне.

Поново се јави Тејлор.

— Доста си му објашњавао, Грејсоне! На посао!

Мудри снажно измахну чекићем, али невешто, те чекић полете у страну, повлачећи и њега.

Тејлор се насмеја.

— Одлично, Балфуре! Надам се да ћеш једном распалити и по сопственој нози!

Два сата касније, нешто Мудри, а више Лепи, смањили растојање између себе, тако да су се могли споразумевати шапатом, без бојазни да ће њихове речи доспети до ушију неког чувара. За сваки случај, између њих се налазио Брадоња.

— Зар и ти?! — дође до Мудрог шапат његовог некадашњег шефа. — А ја сам полагао много на то што си, за разлику од нас, остао на слободи.

— Проклети Апачи-Том, шефе... — узврати Мудри.

— Значи, он је и тебе послао овамо? — засикта Лепи. — Ипак си ти срећан, Балфуре.

— Јадна ми срећа, шефе, кад сам у овом паклу!

— У њему ћеш бити веома кратко... само неколико сати...

— Како да то схватим? — загрца Мудри.

— Ноћас кидамо ја, Валдман и Румс, ти и двојица нових: Грејсон,

ког си већ упознао, и један Мексиканац.

— Грејсоне! — урликну уто чувар Тејлор. — Ако дођем тамо горе, разбићу ти сваку кошчицу. Одмах одведи даље од Тидингса тог новајлију!

— Одмах, господине — узврати Брадоња. — А ти, марш тамо доле! — гурну он Мудрог песницом нимало нежно, те се он скотрља низ неколико стена.

— Тако, Грејсоне! — зацерека се Тејлор. — Још ћемо те поставити за предводника робијаша! Само тако!

— Кад-тад ћеш ми пасти шака — промрси себи у браду Грејсон, и настави да удара чекићем по камену.

У осам увече сваки робијаш добио је комад плеснивог кукурузног хлеба и порцију чорбе од кромпира, а пола сата касније петролејке у два баракама биле су угашене, а врата закључана.

Уморни људи једва су дочекали да се свале на двоспратне лежајеве и заспе оног тренутка кад осете тврде даске под својим телима.

Између двеју дугачких барака, које су биле удаљене једна од друге око двадесет корака, налазио се дрвени дирек висок десет стопа, за који је био причвршћен фењер.

Фењер се палио онога тренутка кад би биле погашене петролејке у баракама. Његова слаба светлост ублажавала је таму само у предњим деловима унутрашњости барака, али је зато осветљавала, много боље, улазе у њих, кроз које се једино могло и ући и изаћи.

Јер, по два прозора са сваке стране бараке била су осигурана јаким металним шипкама, тако да се кроз њих не би могао провући ни пас.

Иако је било готово смешно постављати преко ноћи стражаре у том делу логора, јер нико од робијаша, и када би се нашао изван барака, не би

имао куда да побегне, ипак су у њему сваке ноћи стражарила по двојица — по један испред сваке бараке.

Они су се смењивали са другом двојицом свака два сата, с тим што се првој двојници то непотребно дреждање на прохладној ветровитој ноћи рачунало од осам увече, до десет.

Те ноћи, а то је Тидингс добро знао, на стражи испред улаза налазила су се двојица најозлоглашенијих чувара: Тејлор и Шепард.

Није протекло ни десет минута од тренутка када су петролејке биле погашене у баракама, и људи се предали толико жељеном сну, кад су се крај кревета Лепог и Убице створила још четворица: Брадоња, Мексиканац, Мудри и Главоња.

Овај последњи, иако из друге бараке, успео је да за ту ноћ пронађе човека из прве, у којој су били Лепи и остали, који га је приликом пребројавања заменио и за то што је могло да га кошта главе добио само пет цигарета, ко зна откуда и како набављених.

За оно што је требало набавити, Лепом није била потребна светлост. Његови прсти су уз помоћ кратке полуге направљене од вешто обрађеног камена и комада пребијене дршке неког чекића, размакли на тој страни две даске које су чиниле спољни зид барака, а на којим су неколико дана раније били повађени сви ексери.

Затим су снажне Убичине и Брадоњине руке дохватиле по једну даску и почеле их размицати док се није указао отвор довољно широк да се кроз њега потрбушке провуче човек.

Пре него што су кренули ка слободи, ако би се тако могао назвати тај први остварени корак плана који су замислили, Лепи је дао последња упутства;

— Тејлора и Шепарда ћемо средити Валдман и ја. Ви остали чекајте с друге стране отвора.

Извлачење из бараке ишло је глатко све док се у отвору није заглавио корпулентни Брадоња, кад је једна даска, чак, издајнички зашкрипала, од чега им се крв у жилама начисто следила.

На њихову срећу, ветар је тако урлао да Тејлор, који је седео на прагу испред бараке, само двадесетак корака од отвора, ништа није чуо.

Да се шкрипа не би поновила, убица је помакао другу даску још мало, и тако направио довољан простор кроз који је Брадоња најзад могао да се провуче.

Лепи је на врховима прстију пришао углу бараке, и тамо стао. Треба-ло је да сачека да Убица обиђе ту и другу бараку и да камичком да знак да се и он налази на углу те друге бараке.

Јер, успех се могао очекивати само ако оба чувара буду изненађени, нападнути и савладани истовремено.

Ускоро се зачу пад камена.

Иако је то морао чути, Тејлор на то није обратио пажњу, јер се и без ветра дешавало да се одрони не само камичак него и цео блок, и да одозго претећи затутњи према подножју.

Једне ноћи таква каменчина се свалила тачно на бараку и смрвила двојицу робијаша.

Лепи је једним оком провирио према улазу.

Тејлор је седео наслонен на врата, и пушио. То исто је радио и Шепард, с том разликом што се он био добро затурио на врата, набио шешир на чело и, вероватно, већ почео да дрема.

Лепи је угледао и Убицу, како му махањем руке даје знак. Махнуо је и он њему, и целим телом се појавио

иза заклона, у једној руци држећи кратку али чврсту држаљницу чекића.

Тејлор га је угледао тек када се нашао на корак удаљености од њега.

Покушао је да дограби пушку коју је био положио поред себе, али је пре тога Лепи стао на њу, а његова рука са мотком два пута се свалила на чувареву главу.

Тејлор се, онесвешћен, опружи поред врата.

Лепи је погледао према Убици.

И овај је био завршио посао.

Тиме је и други део плана био успешно завршен.

Сада више није требало зазирати не само од те двојице стражара, већ и од оних који су се налазили у другом, преграђеном делу логора. Од барака до капије на преградним палисадама било је око педесет корака.

И, ако се они сада окупе испред улаза једне бараке, нико их ни у светлости фењера не би могао видети, јер су их бараке у потпуности заклањале.

Лепи позва и остале, и они се окупише поред онесвешћеног Тејлора, коме убрзо придодаше и Шепарда, чија је глава крварила.

— За почетак, одлично! — ликовоао је Лепи. — Имамо две пушке, два колта, два ножа и две униформе, које ће нам бити неопходне за оно што следи.

— Мало да бисмо се супротставили онима с друге стране — промрмља Главоња.

— Будали ни сто пушака не би било довољно — севну Лепи очима према њему. — Ја сам задовољан.

— Тејлор долази к себи, сењор — обавести га Мексиканац. — Да га распалим?

— Не! Хоћу да поразговарам са њим.

— И овај други се буди — јави се Мудри који се био нагнуо над Шепардом.

Шепард застења, отвори очи и придиже се на лакат десне руке. Тек кад угледа и Тејлора на земљи, како се и сам с муком усправља, а око себе пет разбојника, схвати шта се догодило.

— Тидингсе — рече он Лепом, као да је знао да је он тај кога остали слушају и који је све то замесио — за ово ће и тебе и ове будале које су се повеле за тобом стрељати. Знаш ли шта значи напасти чувара и шта...

Није завршио.

Убица га удари ногом у слабину, и он јекну од бола.

Јави се и Тејлор.

— Тидингсе, буди разуман — рекао је помирљиво. — Немате никакве шансе да изађете одавде. Ако мислите да ћете успети претњом да нас натерате да вам отворимо врата, вратите се. Бекемајер и Девенпорт ће нас прежалити.

— Шансе ипак постоје — осмехну се Лепи. — А вас двојица ћете нам помоћи.

— Не рачунајте на то.

— Рачунам, Тејлоре. Помоћи ћеш, или ћеш отићи у пакао. Помогнеш ли нам, гарантујем ти да ти неће фалити ни длака с главе. А сада, не трабуњај више, него одговарај на моја питања. Јеси ли спреман?

— Питај... — процеди Тејлор кроз зубе.

— Када треба да вас смене други стражари?

Тејлор из џепа извуче сат и погледа, а потом одговори:

— Тачно за један сат.

— Какав је поступак приликом смене?

— У то време нас двојица крај капије сачекамо да је са друге стране отвори каплар Хобер и да кроз њу

пропусти двојицу који ће нас смени-ти.

— Одлично!

— Не знам само шта те тако одушевљава у мојој причи — зачуди се Тејлор.

— Све што си рекао!

Тејлор још једном покуша да наговори робијаше да се предају.

— Вратите се у бараку, а ми вам дајемо реч да вас нећемо пријавити — рече он неубедљиво.

Свих шест разбојника прснуше у смех.

Убица не издржа, него снажно ошамари чувара.

— Мислиш да смо толике будале, ти, стражарско коpile?! — засикта, па снажно удари ногом стражара у стомак.

— Шефе, са њим бих ја другачије разговарао!

— Смири се, Валдмане, а ти — обрати се он Тејлору — доста кукања! Ако те ја распалим, тек ћеш онда имати зашто да кукаш и јаучеш!

Тејлор ућута и усправи се.

— Одговори ми да ли је каплар Хобер ноћас дежуран и на главној капији! — настави Лепи да испитује Тејлора.

— Није. Он је ноћас разводник страже. На главној капији стражари Ерол Виксон.

— Само он?

— До поноћи он, а од поноћи...

— То ме не интересује — прекиде га Лепи. — А сада ме вас двојица — ошину он погледом Тејлора и Шепарда — добро слушајте. У време смене страже налазићете се, као и обично, поред капије. Да они који ће доћи ништа не би посумњали, држаћете пушке о раменима. Али, за сваки случај, оне ће бити испражњене. Лево и десно од капије стајаћемо нас шесторица, а ја и Валдман држаћемо уперене колтове у ваша тела. Кунем

се да ћемо вас изрешетати ако ичиме дате на знање каплару и оној двојци да се овде дешава нешто необично. Јесмо ли се разумели?

— Јесмо — изговори Тејлор.

Лепи погледа Шепарда.

— Твој глас нисам чуо.

— Разумео сам — промуца и други стражар.

— И?

— Урадићемо тако како желите.

Протече још један сат.

Крај капије су стајали Тејлор и Шепард, а лево и десно од ње, прибијени уз палисаде, шесторица разбојника.

Ускоро се са друге стране зачуше кораци и људски гласови, затим се подигоше два засуна која су затварали капију, и она се отвори.

— Имате ли шта да кажете? — упита каплар Тејлора и Шепарда, придржавајући се устаљеног правила при смени страже.

— Све је у реду, капларе — узврати Тејлор.

У том тренутку их Тидингс и Валдман одгурнуше у страну и пред запрепашћеним капларом и двојцом нових стражара искрсну шест разбојника, од којих су двојица држали колтове у рукама.

Пре него што су се повратили од изненађења, робијаши им одузеше оружје и одвукоше их у свој део логора, притварајући капију иза себе. Затим их сву петорицу одведоше између барака.

— Тидингсе — проговори каплар — знам да је ово твоје масло. Зато ти...

— Завежи, Хобере! — унесе му се Лепи у лице. — У овом пасјем затвору највише мрзим наредника Девенпорта, па тебе. Сад кад те имам у рукама, ништа ме не спречава да те убијем, али ја то нећу урадити. Па ипак, морам те клепнути бар једном

— рече и свом снагом му зари песницу у меснато лице.

Док се Хобер тетурао, Брадоња га дочека новим ударцем у затиљак, те га врати према Лепом.

Хоберово тетурање се заврши оног трена кад иза његовог гојазног врата Валдман спусти обе стиснуте шаке таквом силином да се чувар као покошен опружи на земљи, и тамо остаде да лежи.

— Скидајте униформе! — командова Лепи. — Грејсоне — обрати се он Брадоњи — једино за ту твоју телесину неће бити униформе. Али, не мари.

Заменише одећу.

Сада је пет разбојника стајало у комплетним стражарским униформама, уз то сваки са пушком у руци и с колтом у пасу.

— Вежите их добро и запушите им уста — следило је ново наређење Лепог.

Учинили су како им је речено, па пошто је сваки од њих искалио свој бес на ономе који му се био највише замерио, оставише их премлаћене између барака, а они пређоше у предњи део логора.

У том делу је само један већи фењер осветљавао простор крај мале стражарнице уз главну капију и један мањи прикачен за стуб крај управне зграде.

Поред капије угледаше Ерола Висксона, како се с пушком о рамену шета на једну и другу страну. Са места где се налазио, он није могао да види оне крај друге капије, због мрака.

— Где је корал са коњима? — шепатом упита Лепи.

— Овамо — одврати Брадоња и поведе их дуж палисада док не дођоше до ограђеног простора у ком се налазило четрдесетак коња.

Уз оно мало светлости која је допирала од фењера крај управне зграде, сваки од њих оседла по једног коња седлима која су била пребачена преко горње греде оgrade корала и појаха га.

— По двојица за мнош! — шапну Лепи. — Ти, Грејсоне, пошто си без униформе, мало ћеш заостати, да те Виксон не би приметио међу нама. Од сада све препустите мени и чините оно што вам будем рекао.

— У реду, шефе — узврати Мудри. Шесторица јахача пођоше према главној капији.

Стражар Ерол Виксон застаде и напреже очи, да види ко су ти што се помаљају из помрчине.

Тада, на запрпашћење и оних који су му прилазили, и њега самог, из грла Лепог разлеже се оштар и крештав глас, у длаку исти као глас наредника Девенпорта.

— Јеси ли ти то, Виксоне?

— Јесам, господине наредниче — одврати овај.

— Отварај капију!

— По вашој заповести, наредниче!

Засуни се подигоше у Виксон, не обраћајући пажњу на њих, поче да се упиње да би отворио тешку капију.

Док је он то радио, са прозора на згради у којој је становао командант затвора, капетан Бекемајер, зачу се познати глас:

— Наредниче, шта се то тамо дешава?

— Учинило ми се да напољу има нечег сумњивог — одговори Лепи Девенпортовим крештавим гласом. — Идемо да погледамо...

— У реду, наредниче.

И баш док је капија продорно скрипала отварајући се полако, и кад су разбојници поверовали да им је пут према слободи отворен, однекуд се зачу прави Девенпортов глас:

— Господине капетане, то је превара! Ја сам овде! Виксоне, будало, затварај капију и пуцај!

— Шта?! — урликну капетан. — Виксоне, затварај! Узбуна! Узбуна!

Одјекну неколико хитаца из колта.

— Кроз капију! — командова Лепи, ободе коња, и пошто ногом удари Виксона у главу, прохуја кроз капију, а за њим и остала петорица.

Иза њих се зачу звук трубе која је позивала уснуле чуваре на узбуну, и повици, међу којим се посебно истицао глас наредника Девенпорта.

Робијаши нису одмакли ни стотину корака, кад Лепи нагло заустави свог коња.

— Стој! — викну.

— Какво те је стајање спопало, Тидингсе?! — раздра се Брадоња.

— Шта се десило? — упита Мудри.

— Још ништа, али ће се ускоро десити — одврати Лепи. — Сачекаћемо да се потеря појави на капији, па ћемо на њу отворити ватру из свих пушака и колтова. Ми ћемо стражаре лепо видети, а они нас неће. Не волим да су нам они гадови за петама.

— Кидајмо, сењор, па их нећемо имати за петама — предложи Мексиканац. — Река није далеко.

— Рекао сам да ћемо их дочекати ватром — остаде Лепи при своме.

— Мислиш ли да ће их то зауставити? — питао је Убица помало неодлучно.

— Сигуран сам да ћемо их натерати да се врате унутра — одговорио је Лепи. — После тога ће проћи доста времена пре него што се усуде да поново изађу, а ми ћемо у међувремену већ бити далеко.

— Слажем се — забрунда Главоња.

— Онако би нас пратили по коњском топоту и не би нам давали мира.

— Спремите се, и циљајте што прецизније — рече Лепи.

Није прошло ни два минута, кад се капија широм отвори и кроз њу покуља петнаестак јахача. Њих је водио наредник.

— Не дајте им да умакну! — викнуо је Девенпорт још из дворишта.

— Сад! — врисну Лепи и повуче ороз своје пушке.

Пушке грунуше, а за њима запрашташе и колтови.

Коњи пред капијом се ускомешаше, а неколицина оних који су били на њима, нађоше се на земљи.

Наредник Девенпорт први замлатара рукама и свали се преко коњских сапи.

Десио се оно што је Лепи предвидео: и коњи без јахача, и они са јахачима, устукнуше и вратише се на траг, а неко притвори капију, без обзира на то што је пред њом остало неколико рањених и мртвих.

— Хеј, ви, тамо! — заурла Лепи. — Нисам тражио никакву пратњу и не желим да је имам! Ово је била само опомена, а ако пођете за нама, сачекаћемо вас у заседи и нико од вас неће остати жив!

Као одговор, зачуше се претње и псовке.

Неко са палисада испали хитац у правцу из ког је долазио робијашев глас, али не погоди никога.

— Полако напред, да не чују да смо отишли. Нека мисле да смо још на истом месту — даде Лепи упутства и петама лако притисну трбух свог коња, те он крену кораком. — Правац: река Којота!

— А даље? — упита Брадоња.

— Куда би ти кренуо?

— Према Планини Апача, разуме се. Тамо ћемо се најбоље сакрити од потере и притајити се неколико дана.

— И наши гониоци ће, сигурно, поћи у том правцу — насмеја се Лепи. — И њима ће бити логично да

смо се упутили тамо. Међутим, ми нећемо на ту страну.

— Него? — јави се Мексиканац. — Кад пређемо Планину Апача, до мог Мексика нема више од седамдесет миља. Тамо ћемо бити безбедни.

— Тамо не мислим да идем, нити сам побегао из затвора да бих се скривао у мишјој рупи — узврати Лепи љутитим гласом.

— Тако је — подржа га Убица.

— Добро, сењор Тидингсе. Ти си шеф и ти одређујеш правац — рече Мексиканац.

— Зар сте га заборавили? Правац је Кемп Вест! Ако пожуримо, стићи ћемо тамо пре поноћи. А у Кемп Весту биће доста посла за све нас.

Ободоше коње и копита потмуло затутњаше кроз тиху ноћ, чију су тишину повремено пресецали само завијање гладних којота и крици ноћних птица.

5.

ПУЦЊИ У ХАЧЕТОВОМ САЛУНУ

Било је тридесетак минута до пола ноћи кад се пет јахача и један у робијашкој одећи појавише пред Кемп Вестом, градићем са две прашњаве улице, које су се под правим углом пресецале код Хачетовог салуна и Џексонове банке.

Најбоље је био осветљен Хачетов салун из ког је допирао жамор. Поред светлости у њему, на улици су била упаљена још три фењера: једна на раскршћу испред банке, други на трему испред салуна и трећи испред шерифове канцеларије, у којој тог часа, кад су разбојници пројахали поред ње, није било никаквог светла.

И тек што су одмакли од шерифске канцеларије према крчми, двокрилне вратнице салуна се размакну-

ше и кроз њих прође човек тетурајући се и мрмљајући.

Лепи заустави коња.

— Тако ми бога — рече — овај се појавио као наручен.

— Ко је тај? — упита Брадоња.

— Није ли оно трговац Донелсон, Валдмане? — питао је Лепи Убицу.

— Јесте, он је.

— Дивно! Крајње је време да се пресвучемо пре него што одемо у салун и од Донелсона позајмимо који долар, да имамо за трошкове.

Мексиканац се закикота, а Брадоња гракну:

— Каква му је жена, или кћер, Тидингсе?

— У његовој кући нећеш угасити своју ватру — одврати овај. — Матори је удовац, а деце никада није имао... Ево, иде право према нама...

Трговац догега до њих, погледа их замућеним погледом, и заплете језиком:

— Куда у ово доба? — запита. — Да није неко од робијаша киднуо из логора?

— Шесторица — одговори Лепи сјахујући. — Некакав Чарлс Тидингс и његова банда.

Трговац се трже.

— Он?!

— Познајете га?

— Био сам поротник кад му је суђено.

— Онда би требало да се причувате. Ви сте, ако се не варам, трговац Донелсон?

— Јесам — погледа трговац у њега, покушавајући да назре његово лице у полутами.

— Знам да није време за то — настави Лепи — али ми бисмо вас молили да отворите радњу, да бисмо купили нешто.

— Сада?! — изненади се трговац. Осетивши одједном цев колта изме-

ђу ребара, задрхта и погледа брадатог у робијашком оделу.

— Хајдемо... — промуца.

— Тако је боље, матори — исцери се Брадоња. — Не мислиш ваљда да ћу ући у салун у овим пругастим гаћама и кошуљи?!

— Ко сте ви? — промуца човек који се, рекло би се, већ био отрезнио док је откључавао врата. — Ви сте они који су побегли? Рекли сте да их је шесторо, а вас је управо толико.

— Тако је, матори.

— Уђите и узмите све што вам је потребно, само ми поштедите живот — завапи трговац.

Кад је упалио петролејку и загледао се у људе око себе, његов пренеражени поглед заустави се, посебно, на Лепом.

— Ви сте... Тидингс — промуца плачним гласом, а лице му се згрчи од страха.

— Господин Тидингс — исправи га Брадоња. — Господин! Разумеш, матори?!

— Да, Донелсоне. Ја сам Тидингс — смешкао се Лепи подругљиво, док је бирао одећу, обућу, шешир, појас, колтове, а затим почео да ставља кутије с муницијом на пулт. — Имаш ли пара?

— Нешто мало — узврпољи се трговац. — Новац држим у банци — рече и пође према лађици у пулту. — Овде има двесто до тристо долара.

Лепи га одгурну, извуче ладицу, и сасу њену садржину на пулт. Папирне новчанице се расуше, а метални новац зазвеча.

— Охо! — засјаше разбојникове очи, док је слагао новац и бројао га. — Кажеш двесто-тристо, а овде има сигурно преко хиљаду долара!

— Зар има толико? — направи трговац наивно лице. — Нећете ми ваљда узети све?

Уместо одговора, песница његовог саговорника набаци га на вреће са брашном.

Мало касније разбојници су били готови. На њима све ново, а у џеповима оно што је могло тамо да стане, а што се свакоме од њих свидело, а у рукама по једна или две боце вискија.

— Румсе, увиј у једно ново ћебе пет пушака и неколико боца вискија. То ћу дати на дар мом пријатељу Вранином Кљуну, који ће нам у својој планини наћи привремено скровиште — рече Лепи Главоњи, и пође према вратима.

— Одмах, шефе.

Лепи се заустави на прагу и окрену се према трговцу.

— Кога има у крчми, Донелсоне? — упита га.

— Има их много. Не знам ко вас интересује.

— Рецимо, шериф Хагин.

— У крчми је, али он више није шериф.

— Сменили сте га?

— Сам се повукао, због старости.

— Ко је сада шериф?

— Његов бивши помоћник Вајт Колман.

— Је ли и он тамо? Нисам га видео у његовој канцеларији.

— Он и неколицина из града већ два дана прогоне Једнооког Брајта и његову дружину.

— Судија О'Брајен и учитељ су сигурно у салуну?

— Само судија. Учитељу је умрла сестра у Флојдфилду, па је отишао на сахрану.

— Штета. А бријач Пејц?

— Тамо је.

— Шта знаш о ранчеру Гатрију?

— Пре десет дана оженио је сина. Била је велика свадба.

— Шефе... — исколачи Брадоња очи, али га Лепи пресече покретом руке.

— Када си последњи пут видео Апачи-Тома? — Настави он да испитује трговца.

— Јуче ујутро, када је овуда провео... овога — показа он на Мудрог.

— Хвала ти на обавештењима, Донелсоне — рече Лепи и закорачи према улици.

— Шта ћемо са маторим? — упита Убица.

— Препуштам га теби, Хорхе — погледа Лепи у Мексиканца кога није могао препознати у кицошком оделу. — Али, да не буде пуцњаве.

Трговац, предосећајући шта му се спрема, поче да цвили и да моли за живот.

Пре него што је био сигуран шта ће се и када догодити, Мексиканац му зађе иза леђа, преклопи му уста шаком, и сјури му нож до дршке, посред груди.

— Један мање од оних којима треба да се осветимо — прогунђа Лепи и пође према салуну.

*

Двокрилне вратнице су се полако отвориле пропуштајући истовремено тела двојице разбојника.

Били су то Лепи и Убица опуштених руку према кубурама што су им са новим колтовима висиле о широким појасевима, напрегнути, али и самоуверени да им нико ништа не може и да су они господари ситуације, иако се крај улаза налазе само њих шесторица, а у тој задимљеној просторији, у којој се ширио киселкасти задах алкохола и зноја, неколико десетина пијаних, или добро загрејаних и наоружаних људи.

Можда баш зато што нису ушли бахато и бучно, већ опрезно као лопови.

ви који не желе да буду примећени, мало је било оних који су у првом тренутку обратили пажњу на њих.

Најпре су их препознали они који су седели за столовима најближим њима, а затим и они удаљенији, па и неколицина који су стајали крај шанка, заједно са задриглим власником салуна Вајтом Хачетом.

Галама поче да јењава, да прелази у шапат, који се пренесе од стола до стола, док најзад и он не умукну и у крчми не завлада тајац, као да у њој нема ни живе душе.

Неколико њих устад ше и пођоше према излазу, али им Лепи препречи пут.

— Куда? — упита смешкајући се, али с изразом лица који није обећавао ништа добро.

— За вечерас је било доста, Тидингсе — одврати један ранчер из околине. — Сутра треба рано на посао...

— Натраг! — испружи Лепи руку према унутрашњости крчме. — Док смо ми овде, нико неће напустити салун. Има ли неко нешто против такве моје одлуке?! — погледа он изазивачки оне који су стајали пред њим.

Они се покуњени вратише на своја места.

Лепи прошара погледом по крчми. Судију О'Конола угледао је у друштву бившег шерифа Хагина, банкара Цексона, доктора Стентона, испичуре коју ни буре вискија не би могло да обори под сто, и брице Пејца, који је показивао знаке узнемирености, па и страха, поготово кад осети разбојников поглед на себи.

— Румсе, остани поред врата — процеди Лепи једва покрећући усне, па заосталима закорачи у правцу стола за којим је седео судија са својим друштвом.

За столом до њиховог седела су три каубоја, од којих се један налазио

у групи оних који су желели да напусте салун.

— Грејсоне — рече Лепи заставши на том месту — очисти овај сто!

Чишћење је било оригинално. Снажни Брадоња ухвати двојицу за мишице, подиже их, и тако снажно их одбаци према шанку, да попадаше.

Трећи и не сачека да се њему деси исто, већ брзо устаде и стаде уз шанк.

— Хачете — продра се Лепи према крчмару — за сада, две боце вискија, шест чаша и све што имаш за јело, али оно најбоље.

Доносећи пиће, Хачет примети:

— Једе се у другом делу салуна, Тидингсе — рече му.

— Ми ћемо јести овде — одврати Лепи наливајући у једну чашу виски и пружајући је Хачету. — Однеси ово мом човеку који стоји код врата!

Пошто испи пуну чашу вискија, он се окрену према суседном столу.

♦♦

Поштовање, судијо! — рече подсмешљиво. — Опрости ми због не тактичности што ти се нисам одмах јавио.

Судија га само одмери хладним погледом и не рече ништа.

— Судијо, теби се обраћам.

— Чујем те, Тидингсе.

— Ја и моји пријатељи били смо тако слободни да прекинемо боравак у затвору Алестер, где сте нас ви из Кемп Веста послали — настави Лепи. — Тамо је страшно досадно, судијо, а и послуга је веома нељубазна.

— Учинио си глупост, Тидингсе — одврати му сада судија, не показујући најмање неспокојства, а поготово не страха.

— Зашто? — направи разбојник наивно лице.

— Зато што ће вас, кад вас ухвате, обесити, јер ви нећете мировати док сте на слободи.

Лепи се зацерека.

— Како си ти паметан, судијо — настави истим тоном. — Савршено си погодио кад си рекао да нећемо мировати док смо на слободи. Нама се не ради, а живети се мора.

Лепи поново нали виски у чашу, па отпи.

— Замисли ове моје некултурне момке, судијо — настави Лепи да се измотава. — Хтели су да пролетим кроз Кемп Вест без задржавања, без љубазног поздрава упућеног пријатељима као што си ти, као што је Хагин, па брица Пејџ, учитељ... На то нисма пристао, Хагине... — постаде му глас одједном резак и претећи. — Извади руке испод стола. Желим да видим обе твоје шаке!

Некадашњи шериф послуша, али прасну:

— Реци већ једном, зликовче, зашто си дошао?!

Лепи се насмеши.

— Па малочас сам рекао! Дошао сам и због тога да ти се захвалим за љубазно поступање и добру храну док смо се пре два месеца ја и моји пријатељи налазили у твојој ћелији, да се захвалим за непристрасно суђење, а брици за свесно обављање дужности поротника. Зар после суђења нисам рекао да ћемо се кад-тад видети?

Хачет и његов син донесоше чинију са јелом и тањире, те за неко време разговор престаде. Иза стола, затим, устаде Мексиканац, да замени Румса, а овај дође да једе.

И баш када Румс заврши јело, а Хачет однесе тањире и празну посуду, судија и Хагин устадоше.

— Не желимо да нас напустите, судијо, и ти, Хагине — опомену их Лепи.

Судија не рече ништа већ крочи према вратима.

Истога часа, Лепи скочи са столице, зграби га за оковратник и повуче, а затим гурну према његовој столици.

— Рекао сам да не желимо да нас напустите — продра се из свег гласа.

Догодило се нешто што присутни нису очекивали, Лепи понајмање.

Судија зграби допола напуњену чашу и сручи пиће разбојнику у лице.

Користећи тренутак забране, бивши шериф Хагин потеже колт, али не стиже да га употреби.

Валдман је прозрео његову намеру на време, и био је много бржи. Њему се колт нађе у руци пре, и из њега одјекну хитац.

Хагин се ухвати за груди, затетура се, испусти свој колт, и паде испред ногу оних које је пуних десет година успешно штитио од разбојника као што су ови.

Народ каже: у страху су велике очи. То се показало и овога пута, као и ко зна колико пута до тада.

Неколико десетина наоручаних људи тупо је буљило у пријатеља и некадашњег шерифа Хагина, али нико не покуша да га освети.

Лепи обриса лице марамом која му је била обавијена око врата и закрвављеним очима прострели судију.

— Ово није требало да урадиш, матори јарче — зарежа и зграби судију за ревере. — Доста си судио, О'Брајане, у овом граду. Доста си мојих пријатеља и познаника послао на вешала или у Алестер. Послао си и нас четворицу, и ми то не можемо да ти опростимо. Је ли тако, момци?

— Тако је! — одвратише Мудри, Мексиканац и Убица углас.

— Па, нека те ђаво носи, судијо! — рече Лепи, извади колт и испали два метка судији у стомак. Затим се окрену према брици. — Ево и теби, Пејце. Дobar си брица, али си лош поротник и тај посао није требало да обављаш.

Рече то, па и брици испали два метка у стомак, а потом се саже и отрже из судијиног прслука масиван златни ланац, на чијем је другом крају висио сат.

— Да кренемо, момци — окрену се Лепи својим пријатељима. — Ноћас имам још посла.

Опрезно пођоше према излазу.

Отуд се Лепи још једном окрену.

— Хвала ти на пићу и храни, Хачете — довикну он крчмару. — Препоручићу те својим пријатељима.

Није чуо када је Хачет промрмљао:

— Нека те ђаво носи, разбојниче, и тебе и твоје пријатеље!

6.

НОЋНЕ БАХАНАЛИЈЕ

Тачно је тридесет минута како је поноћ прошла — рече Лепи важним гласом.

— Куда нас сада водиш? — зевну Убица уморно.

— На Гатријев ранч. Ниси ваљда заборавио да је и он био у пороти када нам је суђено?

— Има ли на том ранчу жена, Тидингсе? — завапи Брадоња — или је и он удовац и јаловњак?

— Чуо си да је пре десет дана оженио сина. А колико ја знам, тамо су још три жене: госпођа Гатри, која још нема педесет, њена кћер и млада Мексиканка, која служи код њих.

— Мени Мексиканка! — повика Текила.

— Мени невеста — убаци Мудри. — Онај проклети Апачи све ми је по-

кварио баш када сам обрадио једну лепу девојку.

— А мени било која, само нека је женско — заурла Брадоња. — И, пожуримо, дођавола! Колико има до тог ранча. Тидингсе?

— Пола сата. Желим да ти први о последњи пут скренем пажњу на нешто, Грејсоне.

— На шта?

— Да ме не зовеш по имену — рече Лепи оштро. — Ја сам твој шеф и тако ме ословљавај. Јасно?!

— Јасно, шефе — одврати грдосија помирљивим тоном. — Не замери!

Било је очигледно да Лепи добро познаје тај крај, јер су до Гатријевог ранча дојахали тачно за пола сата.

Са брежуљка назреше ранч испод себе. Заправо, приметили су само слабашну светлост која се пробијала кроз прозор једне бараке и пружала могућност да се, у мраку, више наслуте него виде остале зграде.

— У бараци су Гатријеви каубоји — обавести Лепи остале. — Пре два месеца била су четворица.

— Ништа не смемо предузети док њих не онеспособимо — примети Мудри.

— И нећемо — рече Лепи. — Најпре ћемо свратити у ту бараку. Имам времена, до зоре има бар још два сата.

Зауоставили су коње недалеко од бараке и привезали их за ограду постављену око ранча. Онда су сва шесторица кренули према слабашној треперавој светлости која је, без сумња, потицала из фењера чији је фитиљ био поприлично уврнут.

Врата бараке нису била закључана. Још испред њих злочинци су чули гласно хркање, а затим и нечији кашаљ и гунђање, после чега хркање престадје.

Први је ушао Лепи, са пушком у руци.

На четири лежаја, два са једне а два са друге стране бараке, угледао је оне који су спавали. Изнад њихових глава, о клиновима, висили су одећа и појасеви са оружјем.

Он удари ногом о даску једног лежаја и онај који је био на њему, скочи.

Лепи виде како рука буовног човека инстинктивно полете увис према колту, па га опомену:

— Не дирај то!

Лепи дограби каубојеве чизме и по једну баци на лежаје двојице оближњих каубоја, те се они пробудише.

Лупњава пробуди и четвртог, па су сада сва четворица седели на лежајевима, збуњено буљећи у разбојника.

— Тидингс. . . — проговори најстарији од њих. — Зар ти ниси у затвору?

— Пустили су ме, стари. Лоше сам утицао на друге затворенике — шегачио се Лепи, као и увек када је осећао да је надмоћан. — Добро их вежите! — нареди он својима.

— Ми вам нисмо учинили ништа нажао — побуни се исти човек.

— Нећемо ни ми вама, ако будете мирни. Хоћу само да посетим вашег газду Гатрија. Кога све има у кући?

— Гатри, његов син Мелмут и жене — одговори каубој. — Добри су то људи, Тидингсе.

— Нисам те питао за мишљење — засикта разбојник према њему.

— Рекао си жене — умеша се Брадоња. — Колико их је?

— Три, и једна девојчица — одговори уплашени каубој после кратког оклевања.

— Сјајно! Хоћемо ли, шефе?

— Смири се, Грејсоне. Оно што тебе интересује почеће онда када ја за то дам знак. . . Реци, стари — обрати се он поново каубоју — где ко спава у кући?

— У једној соби у приземљу спавају газда и његова жена. У соби до њих је Мелмут са својом женом, а у поткровљу госпођица Гатри и Мексиканка Розалија.

— Чули сте, момци — обрати се Лепи својим бандитима. — Балфур и Мексиканац ће довести оне две одозго, а нас четворица оне у приземљу.

Каубојима су добро биле везане руке и ноге, а потом су разбојници сваког од њих привезали уз по један кревет.

— Уста вам нећемо везати јер рачунамо на то да сте паметни и да нећете галамити првих пет минута. Касније можете да се дерете до миле воље! — добаци им Лепи, и изађе из бараке.

За њим пођоше и остали.

Мудри је за сваки случај покупио њихове појасеве са колтовима и пушке, које ће мало касније, када буду пролазили поред корита пуног воде, побацати у њега.

И Мексиканац је био практичан.

Он понесе угашени фењер, рачунајући да ће им он у првом тренутку бити потребан у кући.

Опрезно пређоше преко трема, чије расушене даске запуцкеташе под њиховим ногама, и уђоше у кухињу.

Ту Мексиканац упали фењер.

Из кухиње су степенице водиле према поткровљу, а двоја врата у просторије у приземљу. Две петролејке које су висиле на кухињском зиду добро су им дошле, те се сваки пар снабде са по једном, пре него што приђе одабраним вратима.

Тидингс и Валдман одабраше врата која су водила у собу чији су прозори гледали у двориште, претпостављајући да то може бити просторија у којој се налази ренчер са женом.

Врата се нису чула док су их отварили, нити је иједна даска зашкрипа-

ла док су прилазили широком кревету.

Сачекали су онолико колико је према Тидингсовом мишљењу било потребно да се Мудри и Мексиканац попну до поткровља и да Главоња и Брадоња неprimетно уђу у суседну собу. Тек тада је он кундаком пушке ударио ранчера у леђа, а Убица је јаче одврнуо фитиљ петролејке.

Ранчер и његова жена се пробудише.

— Ко сте ви, до ђавола?! — закркља Гатри, не препознавши сањивим очима ниједног од разбојника који су стајали поред кревета и другљиво се смешкали.

— Зар ме се не сећаш, Гатри? — упита Лепи и поново га удари, овога пута у раме.

Гатри јаукну од бола. А његова жена поче да вришти од страха.

Зачуше се и врисци жена у поткровљу, а затим кораци низ ступнице, према кухињи.

Истовремено, чуло се комешање у суседној соби, затим пуцањ, па врисак, а на све то се надовеза похотљиво Брадоњино гроктање. Затим урлик, па још два хица.

— Погледај шта ради она будала тамо — рече Лепи Убици, а потом нареди Гатрију и његовој жени да устану.

Убица пође према суседним вратима, али се она отворише пре него што је он дотакао кваку.

На вратима је стајао изbezумљени Брадоња, крвавог и разровашеног чела и лица.

Готово сви оштри нокти жене која је бранила своју част, оставили су дубоке трагове у његовој кожи, тако да је из њих липтала крв, заливала му очи и низ браду се сливала на његову кошу одећу.

— Шефе — промрмља Главоња прилазећи Лепом — овај је убио и момка и његову жену...

На те речи госпођа Гатри изнова врисну и полете у суседну собу, из оје се, затим, зачу лелек.

Снажни Гатри као да се тек од тог шока сасвим разбудео. Рикну као рањена звер, притрча окрвављеном Брадоњи и силовито га распали песницом тачно међу очи.

Овај паде наузнак, удари главом о ивицу стола, и застења.

— Држите Гатрија чврсто! — узвикну Лепи Убици и Главоњи — а ти, Грејсоне, смири се, иначе ћеш добити од мене!

Затим Лепи приђе ранчеру.

— Ако си мислио да ћеш да завршиш тренутном смрћу, грдно се вараш, Гатри. Треба најпре да пропадиш као што сам ја патио док сте ми судили, затим док сам два месеца разбијао и теглио камен у Алестеру.

Кухињска врата се отворише и у собу улетеше две младе жене у спаваћницама.

Једна је била Мексиканка стара око тридесет година, дуге, црне, распуштене косе, а друга лепушката девојчица која није имала ни петнаест година, уплакана лица и изbezумљена погледа.

Девојчица потрча према оцу, па застаде угледавши мајку како бледа као авет излази из суседне собе, са траговима крви на спаваћници.

Девојка јој притрча, загрли је и поче да јеца.

Мексиканка је била најприбранија. Предосећајући да се у суседној соби догодило нешто страшно, она оде до прага и провири, а онда се разбесне:

— Проклети разбојници! — викала је и истовремено шаком распалила Мексиканца Хорхеа, који се све време није мицао од ње. — Зашто

сте то учинили? Шта су вам скривили ови добри људи?

— Завежи, кучко! — повика Лепи, па приђе госпођи Гатри и поче загледати њену преплашену кћер. — Гатри, имаш лепо девојче. . . чак прелепо. . .

— Да је ниси дотакао, лупежу! — урликну ранчер.

— Шта ми кажеш. . . — зацерека се разбојник. — Моја освета ће се зачети тиме што ћеш гледати како ти силујемо жену и кћер. Тек после тога ћемо ти дозволити да умреш.

Био је то нови моменат да се храбра Мексиканка опет распомами.

— Гадни зликовче! — суну она према Лепом, али је Мексиканац ухвати за мишице и заустави је. — Знаш ли ти да је она још дете? Нема још ни петнаест година!

Лепи, Брадоња и Мексиканац праснуше у смех.

Онај први рече:

— У мом крају многе њене вршњакиње су већ удате жене.

— Зато доносе на свет такве ругобе, недоношчад и копилад као што сте ви и ови твоји бандити — запенуши Мексиканка и пљуну на њега.

Два шамара је за тренутак смирише.

Мексиканка затим предложи:

— Не дирајте госпођу и девојчицу. Ако вам је стало до жене, ево мене, па радите са мном шта год хоћете.

— Зашто да узимам квочку кад могу пиле — церекао се вођа разбојника.

Док је то говорио, он изненада зграби девојчицу за руку и отрже је од мајке.

Хорхе обујми Мексиканку преко руку око паса, а Брадоња, који намах заборави на изгребано лице, обухвати госпођу Гатри око бутина и пребаци је преко рамена.

Био је то повод да ранчер поново експлодира.

Његово стопало погоди Главоњу међу ноге. Овај рикну, испусти жену и склупча се на поду, стењући.

Песницом, ранчер погоди Убицу у лице, тако да и овај одлете према прозору. Било је потребно само још неколико секунди па да се ранчер докопа своје пушке, која је висила о клину, надомак његове руке.

Прозревши такву Гатријеву намеру, Мудри, који је све време стајао по страни, извуче колт, и у тренутку када је Гатријва шака већ била обухватила пушку и скинула је са клина, испали у његова леђа три метка.

*

Све до зоре, из суседне собе су допирали вриска немоћне девојчице, молбе и преклињања двеју жена и раздрагани, разуларени урлик злочица који су се на њима смењивали по неколико пута, све време подстичући своју мушкост вискијем.

Тек када се разданило, четворица везаних каубоја чули су топот испред зграде и подврискивање разбојника, који су те ноћи готово затрли целу једну породицу.

Немоћни су били још око пола сата, све док се на бараци нису отворила врата и на њима се појавила госпођа Гатри, чија је тамносмеђа коса само за ту једну ноћ пуну ужаса била потпуно оседела.

Одвезала их је и сломљеним гласом рекла:

— Ископајте раке испод великог храста за мог мужа, сина и моју снаху.

Рекавши то, окренула се и пошла према кући.

Већ је била крај корита са водом, кад је вриштећи и дозивајући је Мексиканка истрчала из дашчаре.

Потрчала је тамо и на вратима за-стала као паралисана.

О једном диреку, висило је, на ко-нопцу, тело њене девојчице. Било је превише за њу све што је доживела те ноћи.

Два сата касније, када су сахрани-ли мртве, каубоји и Мексиканка ви-дели су госпођу Гатри како опремље-на за јахање узима једног оседланог коња из корала иза куће.

— Спраге — обратила се она ста-ром каубоју кад је узјახала — нека неко одјаше у град и о овоме обавес-ти шерифа.

— Куда ћете ви, госпођо?

— Идем да потражим нашег при-јатеља Апачи-Тома.

— Да пођем с вама?

— Није потребно, Спраге.

7.

ОТКРИЋЕ ЈУТАРЊЕ РОСЕ

Дан је био овладао кад су две Инди-јанке, Јутарња Роса, братаница погла-вице Апача Мудрог Дабра, и сестра Црвеног Сокола, најбољег пријатеља Апачи-Тома, и њена вршњакиња Бе-ла Голубица пошле из логора низ планину према подножју где је било највише лековитих трава, које су по жељи племенског врача брале и од-носили му.

Док је Бела Голубица била ниског раста и неразвијена, Јутарња Роса, која још није имала деветнаест годи-на, била је права лепотица.

Још док су силазиле из логора, па читав сат после тога, приметиле су нешто необично.

Са једног истог места у подножју планине повремено би се уздигао стуб густог беличастог дима, који је био пресецао онако како се то чини када се некоме шаљу димни сигнала.

— Може ли Јутарња Роса да одго-нетне ону поруку? — упита девојку њена другарица.

— Јутарњој Роси је она порука не-разумљива — узврати ова — иако су је и њен брат Црвени Соко и бели пријатељ Високи Јасен учили да чита поруке послате димом.

Ускоро су зашле у густу шуму и сасвим заборавиле димне сигнале, који се одатле више нису могли ви-дети.

Спуштале су се још један сат и баш када су се нашле на месту где је леко-витих трава било у изобиљу, зачуле су, одозго, пригушени топот какав производе непоткована копита инди-јанских мустанга, затим крцкање грана и њихов шум, који су постаја-ли све одређенији.

Живот је научио Индијанце да бу-ду опрезни. Зато су се девојке увукле у шипраг и притајиле се.

Шум је постајао све разговетнији. Било је сигурно да ће човек који је тако рано јахао из логора према под-ножју ускоро проћи поред места на ком су се девојке сакриле.

Нису се превариле.

Није прошло ни неколико минута, а поред њих протутња мустанг, који је на својим леђима носио једног Ин-дијанца чији је горњи део тела био повијен.

— Вранин Кљун — шапну Бела Голубица и већ хтеде да га позове, кад јој пријатељица преклопи уста шаком.

— Зашто је Јутарња Роса то уради-ла? — изненадила се девојка. — Па то је Вранин Кљун, близак рођак Ју-тарње Росе и Црвеног Сокола!

Индијанац се удаљи, а нешто ниже скрену десно и упути се у правцу са ког се, отприлике, дизао димни сиг-нал.

— И Јутарња Роса је препознала Враниног Кљуна — одврати Индијанка кад се њен рођак удаљио. — Али да ли се Бела Голубица упитала куда он жури тако рани, и то сам? Није ли његов одлазак из вигвама повезан са оним неразумљивим димним сигналимa?

— Јутарња Роса је сувише неповерљива према људима — прекори Бела Голубица своју пријатељицу.

— Пријатељ Јутарње Росе Високи Јасен, кога бледолики зову Апачи—Том, каже да неповерљив и опрезан човек дуже живи. Јутарња Роса мисли да су то мудре речи и да је Високи Јасен у праву када то каже.

— Било је доста речи, Јутарња Роса. Да беремо биље за врача. . .

Али, Јутарња Роса је и даље стајала и замишљено гледала у правцу у ком је Вранин Кљун нестао.

— Нека Бела Голобуца бере лековите траве на овом месту. . . — рекла је Јутарња Роса.

— А шта намерава Јутарња Роса?

— Она ће се брзо вратити.

— Али, куда иде?

— По трагу мустанга Враниног Кљуна — одврати Јутарња Роса и пожури ниже, да би, потом, и она скренула тамо куда је пошао њен рођак, кога никада није волела и због тога што је он мрзео њеног брата Црвеног Сокола.

У мекој земљи, трагови коња, макар његова копита и не била поткована, били су уочљиви, те је девојка лако, као срна, трчала по њима.

После пола сата је застала, али не зато што је изгубила трагове, већ зато што је осетила мирис дима и чула неразумљиве речи људи који нису могли бити далеко од ње.

Одредила је правац и опрезно кренула напред.

Није ишла ни пет минута, кад је, на око педесет корака од себе, на јед-

ном нижем брежуљку, од ког ју је раздвајао превој, угледала шесторицу белих људи окупљених око ватре, а међу њима и Враниног Кљуна.

Са те удаљености није могла да разуме о чему они говоре, али је зато видела шта се тамо дешава.

Бели људи пили су ватрену воду из једне боце, коју су додавали један другом и која је, најзад, доспела и у руке Враниног Кљуна. Он је присло-нио грлић боце на усне и пио.

Видела је како бледолики, који је седео поред њега, тапше Враниног Кљуна по рамену, и како се, затим, сви смеју.

Затим је видела нешто што ју је посебно изненадило.

Један од бледоликих испусти некакав завежљај пред ноге њеног рођака; он га одмота, извади из њега једну дугачку ватрену стрелу и стаде да је разгледа и окреће на све стране.

Затим је врати у завежљај, смота га и однесе до свог мустанга, па га привеза уз његов бок.

Нису дуго седели.

Кад је Вранин Кљун узјахао мустанга, с њега је дуго показивао оном истом бледоликом који га је тапшао по рамену, у правцу севера, и нешто му објашњавао као да му показује правац до нечега што је бледоликог интересовало.

Пре него што је Вранин Кљун кренуо, бледолики му је пружио две боце са ватреном водом, које је Индијанац ставио у торбу која му је висила о рамену.

Потерао је мустанга према месту на ком је девојка била сакривена, али га је брзо зауставио.

Окренуо се и довикнуо бледоликима, који су још увек гледали за њим:

— Вранин Кљун ће своју белу браћу потражити у њиховом склоништу кад сунце још два пута изађе из Ве-

лике планине. Донеће им уловљеног јелена.

— Онда, видимо се прекосутра, пријатељу — одвратио му је бледолики гласно, тако да је тај кратак дијалог разумела и Јутарња Роса.

Сачекала је да Вранин Кљун протутњи поред ње и да оних шест белих људи појашу своје коње и крену у правцу у ком им је њен рођак показа, па је пожурила натраг, свесна да о свему што је видела треба још истога дана да обавести Црвеног Сокола и Високог Јасена.

Враћала се много брже него што је ишла тамо. Већ се приближавала месту на ком је Вранин Кљун скренуо уз планину, кад јој је поглед скренуо према долини.

Било је то ново изненађење.

Одоздо је, на риђану, јახала нека бела жена, шибајући коња и гонећи га да што брже иде.

Девојка помисли да неко гони ту белу жену и да она покушава да нађе спас у шумовитој планини, али када је приметила да се жена не осврће и да за њом не јури нико, схватила је да је посреди сасвим други разлог који је ту жену нагнао да се упусти у тако ризичну авантуру каква је усамљено јахање кроз шуму пуну дивљих звери, белих разбојника и неповерљивих Индијанаца.

Јутарња Роса је пожурила тамо где је бела жена требало да прође, и пошто је дала знак својој пријатељици, која је и сама приметила белу жену, да буде мирна, притајила се у једном грму.

Једва је препознала белкињу тек кад јој се ова приближила.

Знала је да је то жена белог човека чије се имање налази у подножју планине. Неколико пута је са Црвеним Соколом и Високим Јасеном си-лазила до њене куће и јела укусне

колаче које је та љубазна жена справ-љала.

— Али, што се с њом догодило за тако кратко време, када се толико променила?

Девојка је нагло изашла из жбуна и преплашила риђана госпође Гатри, тако да се ова једва одржала у седлу; после првог тренутка изненађења, као креч бело лице озари краткотрајан осмех.

— Ти си Јутарња Роса — рекла је.

— А ти си жена нашег белог пријатеља из долине. Зашто се бела скво сама толико удаљила од свог имања и дошла у планину мога племена?

— Морам да разговарамо са Апачи—Томом.

— Високи Јасен је у логору Апача. Нека бела скво каже Јутарњој Роси све оно што би рекла Високом Јасену и Јутарња Роса ће му то пренети.

Петнаест минута причала је госпођа Гатри кроз сузе пренераженој девојци оно што се протекле ноћи и тога јутра догодило на њеном ранчу. Глас ју је на крају приче издао, и она је бризнула у плач.

— Јесу ли то били пет рђавих белих људи и један од оних чији народ живи иза Велике реке коју бледолики зову Рио Гранде? — изненадило је госпођу Гатри девојчино питање.

— Да — бласнуше женине очи пуне мржње. — Пет белаца и један Мексиканац.

— Јутарња Роса их је видела — рече девојка.

— Где?

— Недалеко одавде.

— Треба одмах обавестити Апачи—Тома — зажари се њено бледо лице и очи јој се поново напунише сузама.

— Нека се бела скво врати својој кући у долини. Јутарња Роса ће њене речи пренети Високом Јасену. . .

Апачи—Тому — исправи се она, да би је бела жена разумела. — Високи Јасен и мој брат Црвени Соко сигурно ће похватати зле беле људе.

— Хвала ти, Јутарња Роса — рече жена, окрену коња и изгуби се у шуми.

Тек тада се појави Бела Голубица из заклона.

— Шта је видела Јутарња Роса кад је отишла за Враниним Кљуном? — упита знатижељно.

— Јутања Роса ће све испричати Белој Голубици док се буду враћале у логор Апача.

— Зна ли Јутарња Роса да се Вранин Кљун вратио?

— Зна. Идемо!

— Зар више нећемо брати лековите траве?

— Наставићемо други пут. Треба да пожуримо у логор, јер оно што је Јутарња Роса видела док је ишла по траговима мустанга Враниног Кљуна, веома ће интересовати великог поглавицу Апача, мог брата Црвеног Сокола и нашег пријатеља Високог Јасена.

Рекавши то, она убрза корак, тако да ју је кратконога пријатељица једва сустижала.

8.

У ВИГВАМУ ВРАНИНОГ КЉУНА

У племену Апача одвајкада је постојао ред у распореду вигвама.

Са десне стране поглавичиног вигвама увек се налазио вигвам врховног племенског врача, а са леве вигвам ранијег поглавице, ако је он још био жив.

Затим су се низали вигвами поглавичине родбине, почев од најближих сродника, а онда истакнутих ратника. Сви они чинили су први ред рачунајући са унутрашње стране.

Међутим, ако је постојала устаљена градација у редоследу, у погледу величине и лепоте вигвама није било никакве условљености осим једне — да ниједан други вигвам не може бити већи у доњем пречнику, виши и лепши од поглавичиног.

У логору Апача, пошто поред осамдесетшестогодишњег поглавице Мудрог Дабра није био жив његов претходник а садашњи поглавица, а садашњи поглавица није имао директних потомака већ само сина и кћер свог погинулог брата и сина своје сестре, то се с леве стране поглавичиног вигвама налазио вигвам његовог братанца и братанице, Црвеног Сокола и Јутарње Росе, а са десне, после племенског врача, живео је његов сестрић Вранин Кљун, са женом и шестогодишњим сином.

Постојала је овде једна нелогичност, која се не би могла подвести под устаљена правила. Јер, код сродника, повлашћени положај добио је вигвам по годинама старијег.

Вранин Кљун био је пет година старији од Црвеног Сокола а четрнаест од Јутарње Росе.

Да се држало устаљеног реда, вигвам Враниног Кљуна имао би повлашћенији положај, да при том поглавица није би овлашћен да од тог редоследа одступи, ако је по његовој оцени млађи сродник у свему био бољи ратник од старијег.

По оцени Мудрог Дабра, Црвени Соко је у свему био бољи од Враниног Кљуна, па је његов вигвам добио повлашћенији положај.

Вранин Кљун то никада није могао да опрости поглавици и свом ујаку.

Због тога се, и то не кривицом Црвеног Сокола и Јутарње Росе, зачела нетрпељивост између блиских сродника, која је све више расла што се поглавица више приближавао смрти.

И Вранин Кљун је био храбар ратник; један од најхрабријих.

Управо зато што код Индијанаца није постојало наследно право најстаријег сина или рођака на звање поглавице већ је то звање припадало ономе који би у такмичењу био најуспешнији, он никада није желео да призна да је његов брат од ујака бољи од њега, нити је могао да замисли да би он могао да постане поглавица Апача.

Сунце се налазило тачно у зениту када се застор на улазу у поглавичин вигвам размакнуо и кад су из њега изашли стари поглавица, Апачи — Том, Црвени Соко и Јутарња Роса.

За своје године још увек усправна стаса, и лаког сигурног корака, поглавица прође поред вигвама племенског врача и заустави се пред улазом у вигвам Враниног Кљуна.

Црвени Соко подиже застор и поглавица уђе, а за њим остало троје који су га пратили.

Вранин Кљун је седео на лежају од крзна и пушио, док је његова жена пословала око огњишта.

Угледавши поглавицу, Вранин Кљун се придиже, пре тога невешто покушавајући да нешто, што се налазило у полумраку између њега и »зида«, подвуче испод узглавља.

— Нека скво Враниног Кљуна изађе из вигвама док поглавица Апача буде разговарао са њеним мужем — рече старац и не погледавши жену.

Она без речи скиде с ватре земљани лонац, запрете жеравицу пепелом и изађе.

— Хоће ли велики поглавица Апача, Мудри Дабар, да седне? — показа Вранин Кљун уљудност домаћина, која је у неку руку била и обавеза према поглавици.

Овај одмахну главом, па рече:

— Мудри Дабар није дошао да испија са Враниним Кљуном ватрену воду коју је он малочас сакрио. Зар је Вранин Кљун толико глуп да не схвата како се мирис ватрене воде осећа и напољу?

Домаћин је ћутао.

— Зар је Вранин Кљун — поче поглавица истим речима и истим тоном, ново питање — заборавио, или за то не хаје, да се у логор Апача не сме уносити ватрена вода бледоликих?

Вранин Кљун се наједном усправи и пркосно узврати:

— И поглавица Мудри Дабар је заборавио нека правила која су наши преци завели и којих су се придржавали.

Дубока бора се још више уреза између очију старог поглавице.

— Нека Вранин Кљун бар једном помене такво правило ког се Мудри Дабар није придржавао: — рече.

— Па, добро, зашто се вигвам Враниног Кљуна не налази до вигвама поглавице Апача, кад је Вранин Кљун по годинама старији од Црвеног Сокола?

— Зато што Вранин Кљун није тако добар ратник, нити искрен човек као што је Црвени Соко — одврати поглавица сасвим мирно.

Тело индијанца се укочи, а шаке стиснуше у песнице. Оштар поглед, који је могао да значи и пркос и мржњу, забодје се право у поглавичине зенице. Био је то најречитији одговор.

Поглавица настави:

— Вранин Кљун је рано јутрос напустио логор Апача. Да ли је то тачно?

— Тачно је.

— Куда је ишао Вранин Кљун и то сам?

— Као и увек, у лов.

— Шта је Вранин Кљун уловио?

— Овога пута Вранин Кљун није имао среће у лову — одговорио је и поглед му први пут дотаче Црвеног Сокола и Високог Јасена.

Поглавица се презриво осмехнуо. — Мудри Дабар је био у праву када је малочас рекао да Вранин Кљун није искрен. Речи сина моје сестре су пуне лажи.

Домаћин устукну један корак и напреже се да би се савладао.

Поглавица се окрену према девојци која се налазила иза његових леђа.

— Види ли, Јутарња Роса овде оно што је Вранин Кљун добио на поклон од бледоликих? — упита је.

Она је без сумње, до тада већ приметила у полумраку вигвама оно што је поглавицу интересовало и показа му завежљај из кога је сада вирила цев једне пушке.

Поглавица приђе и разви ћебе.

На њему се указа пет нових пушака.

— Одакле Вранином Кљуну ове дугачке ватрене стреле и ватрена вода, коју је пио? — постаде поглавичин глас оштар као нож.

Изненади их дрзак одговор.

— Ако поглавица зна да је Вранин Кљун овога јутра одлазио из логора Апача и да је донео ове ватрене стреле, он сигурно зна и од кога их је добио, јер је споменуо беле људе.

— Поглавица Мудри Дабар жели да му то Вранин Кљун сам каже.

— Вранин Кљун их је добио од својих белих пријатеља — одврати овај мирно.

— То нису добри бели људи, већ рђави.

— Вранин Кљун тако не мисли.

— Бели људи не дају овакве вредне поклоне ни због чега. Шта је требало њима да пружи Вранин Кљун — при-

теривао га је поглавица постепено у шкрипац.

— Ништа — одговори одсечно Вранин Кљун.

— Где се сада налазе рђави бели људи од којих је Вранин Кљун добио ватрене стреле — постави поглавица још једно питање.

— Вранином Кљуну то није познато.

Старац га изнова прострели погледом.

— Мудром Дабру је жао што је Вранин Кљун син његове сестре и стиди се његових лажљивих речи — изговори одмереним тоном, наглашавајући сваку реч — мало је међу ратницима Апача оних који би се у разговору са својим поглавицом служили тако лажљивим језиком.

Уследио је још један дрзак, па и увредљив одговор Враниног Кљуна.

— Да је поглавица Апача млађи, Вранин Кљун би га због ове увреде позвао на двобој. Али, Мудри Дабар је стар и не зна шта говори.

Црвени Соко не издржа. Он скочи према свом брату од тетке.

— Да ли је Вранин Кљун до те мере остао без памети па тако разговара са великим поглавицом Апача?! — рече он. — За ово што је Вранин Кљун учинио данас и што је изговорио у свом вигваму требало би га привезати за стуб срама.

Његов брат прште у усиљени смех, па засикта попут змије отровнице.

— Црвени Соко је обична улизица. Црвени Соко зна да је Мудри Дабар стар и да ће ускоро отићи у вечна ложишта, па се труди да га поглавица још за живота подржи у настојањима да он после њега буде поглавица Апача. Али, док је Враниног Кљуна, Црвени Соко неће никада постати поглавица.

Пријатељ Апачи-Тома му узврати истом мером:

— Вранин Кљун све више доказује да је глуп. Никад стари поглавица Апача није одређивао новог, већ је новог бирало племе на предлог поглавице и савета старца, а после одржаног надметања, Вранин Кљун је, како је рекао велики поглавица, неискрен и лажљив да би могао да стекне поверење у поштовање поглавице, савета старца и племена, како би га они изабрали за поглавицу.

Изгледало је да је Вранин Кљун једва дочекао увреду од човека ког је мрзео из дна душе.

Очи му засјаше чудним сјајем кад одврати:

— И поглавица Мудри Дабар, и још неки ратници Апача мисле да је разметљиви Црвени Соко велики ратник. Ако Црвени Соко није кукавица, Вранин Кљун ће доказати да се сви они варају и да је Вранин Кљун много већи и бољи ратник од њега.

Био је то изазов на двобој, који је Црвени Соко одмах прихватио.

— Када Вранин Кљун жели да осети снагу Црвеног Сокола? — упитао га је.

— Одмах — одговори овај, па додаде иронично: — Уколико се поглавица Апача не боји да ће остати без си-на свога брата и свог миљеника, и не забрани двобој, на шта има право.

Уследи неколико тренутака неугодног тајца. Поглавица се ломио како да поступи.

— Црвени Соко моли поглавицу Апача да дозволи двобој — прену га братанчев глас.

— Нека тако буде — одговори овај, па приђе лежају и подиже узглавље.

Отуд извуче једну полупразну и једну неначету боцу вискија, удари једну о другу и разби их у парампарчад.

— Нека Црвени Соко пренесе ватрене стреле у вигвам Мудрог Дабра

— рече и кад му Јутарња Роса разгину застор, он се мало погури и изађе.

Апачи-Том сачека да његов пријатељ изврши поглавичино наређење.

Док је овај увијао пушке у ћебе, видео је како Вранин Кљун дрхти од беса. Па, ипак није учинио ништа да би спречио Црвеног Сокола.

9.

ДВОБОЈ

Изузев стражара који су остали на прилазима логору, сви остали су били окупљени на простору одређеном за логорску ватру. У првом реду, у ком је седео цео племенски савет старца, са поглавицом, врачом и Апачи-Томом у средини, налазили су се још и истакнути ратници.

Иза њих су стајали остали одрасли мушки потомци племена, а на једној и другој бочној страни, деца и жене.

Све очи биле су управљене у двојицу људи чија су бронзана тела била до пола обнажена: Црвеног Сокола, који је за главу надвисио свог противника, и Враниног Кљуна, који се упињао да смири разигране нерве и прикрије мржњу која му је искрила из очију кад год би управио поглед према свом противнику.

Поглавица устаде, подиже обе руке, и жамор се утиша.

— Храбри ратници Апача — проговори снажним, мало дрхтавим гласом — Вранин Кљун је данас учинио нешто што није достојно великог ратника и што ниједан разуман ратник Апача не би себи дозволио. Он је ступио у везу са групом рђавих белих људи и од њих на поклон добио пет нових дугачких ватрених стрела и две боце ватрене воде. Све то покушао је да сакрије. Зашто је добио те

поклоне, остала је тајна. Вранин Кљун је данас увредио вашег старог поглавицу, али му он као храбром ратнику и свом блиском сроднику опрашта.

Жагор негодовања и неодобравања изви се из грла присутних.

Поглавица настави:

— Вранин Кљун је пред вашим поглавицом и нашим белим братом Високим Јасеном увредио и изазвао на двобој Црвеног Сокола. Само на молбу Црвеног Сокола, Мудри Дабар је одобрио тај двобој, јер Вранин Кљун није достојан да се надмеће у снази и вештини са ратником какав је Црвени Соко.

Присутни се сагласише са таквим поглавичиним мишљењем.

Старац за тренутак застаде, као да прибира мисли, па продужи:

— Мудри Дабар је стар човек. Он је већ пет пута по десет година ваш поглавица, а проживео је готово девет пута по десет година. Његови дани су одбројани, и њега ће ускоро велики Маниту позвати к себи, у вечна ловишта. Мудром Дабру, као и вама, који остајете после њега, стало је да нови поглавица буде његов достојан наследник, да буде најбољи ратник, поштен, правичан, и разуман човек, и да мудро води племена Апача. Зато би Мудри Дабар желео да се тај који ће га наследити изабере још за његова живота.

Још једна кратка станка.

— Пред вама се налазе два најбоља ратника племена Апача, мада не истоветна по осталим квалитетима. Дали се слажете са таквом тврдњом вашег поглавице?

Жамор сложеног одобравања прели се преко платоа и оде према шуми.

— Њих двојица ће показати ко је бољи и ко ће бити поглавица после Мудрог Дабра. По древним обичајима Апача најпре ће се такмичити у

гађању стрелом и бацању ножа, копља и томаха у циљ: затим, у трчању, прикрадању непријатељу и, у двобоју оружјем које ће сами одабрати. Онога ко победи у већини надметања и у двобоју, Мудри Дабар ће предложити савету старца и осталима за новог поглавицу.

Поново жагор одобравања.

— Мудри Дабар је желео толико да каже — завршио је поглавица — имају ли шта да каже пре почетка такмичења и двобоја Вранин Кљун и Црвени Соко?

Вранин Кљун се одмах јави:

— Вранин Кљун сматра — рече он — да ономе ко изгуби нема опстанка поред новог поглавице. Смели Црвени Соко да прихвати такав предлог? — прострели пркосно свог противника.

Поглавица погледа сетним очима братанца.

Овај потврдну климну главом и рече:

— Прихватам.

— Нека такмичење почне — изговори поглавица и спусти се на своје место.

*

Односећи, сваки по лук и три стреле, такмичари се удаљише педесетак корака.

За то време један ратник донесе дрвени кип, грубо исклесан у облику човека, и постави га недалеко од посматрача.

Средишни део кipa, онај који је представљао витални део мушког тела: врат, грудни кош и стомак, био је обојен наранџастом бојом.

Поред погопка у остале делове кipa, погодак у тај део доносио би посебно вредне поене и био одлучујући при одређивању победника у тој дисциплини.

Прво је стрељао Вранин Кљун. Једна његова стрела забодје се у груди, друга у стомак, а трећи и десну бутину кipa. Био је то добар резултат.

Прва стела Црвеног Сокола забодје се посред груди кipa, друга судланицу ниже, а трећа на прст од прве руке кipa.

Раздрагани поклич оних који су посматрали надметање поздрав победника док се он враћао на двадесетак корака од мете и прихватио свој ловачки нож.

Мета је смањена на тај начин што је на груди кipa, тамо где би требало да се налази људско срце, причвршћен млади лист храста, који није био већи од шаке.

Овога пута први је бацио нож Црвени Соко. Сва три пута нож се зари у лист, на раздаљини од једног инач, што код присутних измами нов поклич одушевљења, иако други такмичар још није приказао своју вештину.

Мора се признати да је и Вранин Кљун био добар у бацању ножа. Ипак, поред два поготка у листу, нож се једном забодје поред његове спољне ивице.

Томахавак је бацан са тридесет корака удаљености од кipa, преко чијих је груди била привезана опута. Циљ је био не само погодити куп, већ пресећи опуту што је могуће ближе средини купа.

Ни овога пута Вранин Кљун није имао среће, или је био мало лошији бацач, јер његов томахавак пресече једном опуту, посред купа, а два пута при крајевима, док се томахавак Црвеног Сокола сва три пута забодје готово у исто места на средини, пресецајући опуту.

Рекло би се да је троструки успех Црвеног Сокола директно утицао на исход последњег надметања у бацању копља.

Изнервирани Вранин Кљун два пута забодје копље у кип, али га трећим хицем промаши, док се копље његовог ривала сва три пута забодје у кип, при чему га једним, силним ударцем, чак и обори.

Крај и овога такмичења пропрати громогласан поклич посматрача. Још никад се није догодило да један ривал победи у све четири дисциплине, и то убедљиво.

Поглавица поново устаде.

То учине и Апачи-Том.

— На реду је такмичење у брзини трчања — објави поглавица. — Наш бели брат Високи Јасен одвешће такмичаре до Извора Апача и тамо ће им дати знак пуцњем из своје кратке ватрене стреле, за полазак. Ми ћемо их очекивати овде.

Извор Апача, врело воде хладне као лед, налазило се на удаљености од око једне миље.

Стаза се налазила у подножју брега на ком је логор био подигнут, и водила је преко два превоја и два омања брежуљка, као и, већим делом, кроз шуму.

Осим тога, све време је требао трчати уз брдо, што није било нимало лако кад су се двојица такмичили и кад је победа припадала ономе који први стигне.

Апачи-Том се удаљи са такмичарима.

Протекло је десетак минута, кад је одјекнуо хитац из колта.

Сакупљени Индијанци се раздразе сложено, а одмах потом се утишаше. Све главе су већ тада биле окренуте на страну са које ће се, за неколико минута, појавити први такмичар.

Нису дуго чекали.

Они који су стајали у близини шуме, повикаше:

— Долазе!

И, заиста, само мало касније, из шипрага истрча Црвени Соко, и другим, лаким кораком претрча остатак простора, праћен бодрењем.

За њим, не трудећи се много, трчао је Апачи-Том, те и он измами раздрагане повике.

Пуних педесет корака иза њега појавио се Вранин Кљун који на ивици шуме одустаде од даљег трчања.

— Нова победа Црвеног Сокола — објави поглавица поносно. — Пре двобоја, предстоји још једно такмичење: изненађивање непријатеља. Велики племенски врач, који је безброј пута доказао да има изванредан слух, биће у овој прилици замишљени непријатељ.

Такмичар који му се приближи, дотакне га руком а он га пре тога не примети и осети његово присуство у близини, биће победник. Због тишине која ће бити потребна за време такмичења, њему ћемо присуствовати само савет старца, Високи Јасен и ја, а оно ће се одржати на Медвеђим ливадама.

Медвеђе ливаде нису биле далеко.

Био је то релативно раван терен обрастао високом травом и шипражем, кроз које се требало пришуњати до врача.

Овај ће седети на једном обореном стаблу насред малог пропланка, не знајући који ће такмичар бити први.

Они ће посматрати такмичење, заузеће места на четрдесетак корака бочно од њега, на невеликој узвишици која гарантује добар преглед целе околине, а и према такмичарима.

Све је било спремно.

У човеку који је хитро ишао кроз траву не размичући је ногама, већ газећи одозго, а затим претрчавао од жбуна до жбуна, Апачи-Том препознаде свога пријатеља.

Црвени Соко је још био далеко, па је ишао слободније све до нешто ви-

ше од педесет корака од леђима окренутог врача.

Онда се опружи по трави и попут змије поче да пузи, да се провлачи између шибља, при том се чувајући да не закачи телом какву гранчицу која би издајнички запуцкетала, или зашущтала, и тако га одала.

Налазио се већ на двадесет корака од врача.

Испод њега била је висока трава, а потом и ред шипражја. Његови покрети постадоше спорији и опрезнији.

Најпре би шака проконтролисала сав простор испред, повијала траву и одбацивала суве гранчице које би под његовим телом могле запуцкетати, па би се тек онда помицао телом напред, па све тако изнова.

Још десет корака и онај ред шипражја са узаним међупросторима траве кроз које је требало проћи нађе се пред њим.

Црвени Соко одабра један проред кроз који би се једва могло провући дете.

Кад дође до њега, он се изокрену на бок и пажљиво крену напред.

Тиме што врач није знао који такмичар га миже према њему, отклоњена је могућност његове евентуалне пристрасности, а тиме што у положају у ком се налазио није могао да види лица посматрача, и да по њиховим погледима закључи на којој су удаљености такмичар налази, била је загарнтована потпуна тајност и све је било препуштено вештини такмичара и осетљивости његових чула.

Црвени Соко је клизнуо преко траве кроз шипраг, затим је поново легао потрбушке, и наставио да пуза.

На три корака до врача полако је устао, скочио према њему, и у истом тренутку кад је он окренуо, дотакао га по рамену.

Због другог такмичара, који није знао шта се десило, нити је са полаз-

не тачке могао да види врача и посматраче, изостали су поклици оне ме који је успешно обавио задатак, јер би у другом могли изазвати малодушност.

И Вранин Кљун се веома вешто повлачио кроз траву и бешумно савладавао препреке до оног реда шипражја удаљеног десет корака од врача.

Био је промућуран, па је користио већ утабану и проверену стазу којом је прошао његов противник, али је, провлачећи се кроз узан проред шипражја, али је ипак направио грешку: није се окренуо на бок као Црвени Соко, већ је раменима пошао напред.

Врач је доказао да има изоштрени слух. Кратак шум лишћа на гранчици, коју је раме Враниног Кљуна затресло, био је довољан да он узвикне и да се окрене.

Тек тада су посматрачи повицима поздравили победника, а затим се сви вратили у логор.

*

Преостало је оно најважније: борба у којој је, према жељи Враниног Кљуна, само један могао остати жив, онај који буде спретнији или јачи.

Поново је поглавица устао. Позвао је противнике и према њима испружио стиснуту шаку из које су вириле две поравнате сламчице, исте дебљине.

— Нека свако извуче једни сламку — рекао је. — Онај чија сламка буде дуже, имаће право да бира оружје.

Рекавши то, он принесе шаку Вранином Кљуну.

Овај извуче сламку, после чега поглавица раствори шаку. У њој је сламка, која је припадала Црвеном Соколу, била упола краћа.

Очи Враниног Кљуна први пут блеснуше од среће.

— Које оружје бира Вранин Кљун?

— упита га поглавица.

— Томахавк — одговори Вранин Кљун.

— Нека тако буде — одврати поглавица и седе.

Затим се наклони према Апачи-Тому и шапну му:

— Зна ли мој бели брат како се Црвени Соко бори томахавком.

— Боље него Вранин Кљун — узвати трапер кратко. —

— Високи Јасен је скинуо камен са срца Мудрог Дабра — осмехнуо се старац и управљив поглед према борцима који, држећи томахавке заузеле места један према ругоме.

Гледали су према поглавици и очекивали знак за почетак борбе.

Поглавица подиже руку и нагло је спусти.

Истог трена Вранин Кљун продорно крикну, да би збунио противника, и замахнувши оружјем, циљајући његово теме, суну напред.

Као да је такав почетак очекивао, Црвени Соко одскочи у страну, избеже ударац и својим томахавком закахи противника по бедру, тако да му разреза кожне панталоне, али га не повреди.

Нови напад збунио би сваког другог мање искусног борца. Он поче да витла томахавком на све стране, подврискујући и даље, тако да се није могло предвидети какав ће ударац уследити.

При том је лажно нападао, па узмицао.

Најзад, кад му се чинило да је варке било доста и да је противник децентрализован и збуњен, он ударац усмери према лицу Црвеног Сокола, и то са стране.

Овога пута Црвени Соко није узмакао.

Његово као у копца оштро око, открило је, на веме, замисао рођака, која је требала да га стаје живота.

Хитро као муња, његова рука са томаховком, полете у сусрет томаховком Враниног Кљуна.

Судар два томаховка био је силовит.

У сусрет дршци томаховка Враниног Кљуна, полетело је сечиво оружја његовог брата од ујака и пререзало је.

Сечиво са томаховка Враниног Кљуна одлете у страну, а у његовој руци остаде само пререзани дрвени патрљак.

Индијанци цене храброг и вештог борца и спремни су да му се диве.

Своје дивљење, они ће и овога пута изразити повицима који ће се проломити планином.

Два борца су стајали један наспрам другог: један укочена тела и унезверена погледа, који је очекивао да се томаховк његовог противника сваког часа спусти на његово теме, а други миран, као да се ништа није догодило, који још ничим није показивао да ће убити свог ривала, што му нико не би замерио.

Вранин Кљун бесно одбаци комад дршке и испрси се пред Црвеним Соколом.

— Шта чекаш? — повука — Ударај! Црвени Соко је и даље стајао мирно и посматрао га.

— Ја теби не бих опростио — урлао је Вранин Кљун.

Повици са стране такође су тражили да се борба заврши на уобичајени, најефикаснији начин.

Црвени Соко не поступи тако. Он још једном погледом одмери свог брата, и баци томаховк пред поглавине ноге.

Тешко је погодити да ли је то био жамор чуђења или дивљења, преко-

ра или одобравања, који стари поглавица још једном прекиде устајући.

— Убити немоћног непријатеља није тешко — рече он. — Али бити милостив и поштедети му живот, то је мудро и то је оно што краси сваког великог ратника. На тај начин се од непријатеља може створити искрен пријатељ. Зато је Црвени Соко правилно поступио. Мудри Дабар се нада да ће Вранин Кљун знати да цени ту његову доброту.

Сви погледаше у Враниног Кљуна, који је стајао погнуте главе.

Као да га ти погледи тргоше из обамрлости, он бесно окрену главу на другу страну и, трчећи, улете у гомилу, и поче да се пробија, нестајући према вигваму.

— Храбри ратници Апача — повика поглавица као да се ништа није догодило. — Данас сте се уверили да је међу најбољим ратницима најбољи Црвени Соко и да је дорастао да буде поглавица народа Апача.

Проломи се унебесни поклич.

И они који су седели устадоше и поздравише ратника који ће после смрти Мудрог Дабра заузети његово место.

Међу првима који приђоше победнику и честиташе му, био је његов нераздвојни друг и пријатељ Апачи-Том, Високи Јасен, како су га сви овде звали.

10

НА ТРАГУ

Госпођа Гатри, која је око поднева стајала пред кућом са шерифом Вајтом Колманом, одмах је препознала двојицу јахача који су силазили низ благу падину последњег брежуљка на тој страни Планине Апача и на стотинак корака од ранча се зауставили крај високог храста, испод чије

су се крошње налазиле четири свеже хумке са пободеним крстачама.

Знала је да је онај на вранцу, чије је чело красио белег у виду троугла беле боје, тај што је био у траперској одећи од јеленске коже и са крзном капом на глави Апачи-Том, а да је онај други, који је јахао белог неоседланог мустанга, и сам у одећи од јеленске коже, Црвени Соко, брата-нац поглавице Апача. Његову црну дугачку косу, превезану преко чела црвеном марамом, красио једно перо.

Зато им је, не чекајући да се они сасвим приближе, пошла у сусрет, заједно са шерифом.

Трапер ју је пренеражен, посматрао.

То више није била она иста лепош-
каста смеђокоса жена, увек љубазна
и насмејана. Коса ове жене, бледа и
изборана лица, била је сада сасвим
бела, и пре је личила на старицу него
на жену од четрдесет и неколико го-
дина.

— Господе! Шта су вам учинили. . .
— прошапта трапер видећи жену како се бори са сузама. — Надао сам се да Јутарња Роса није сасвим разумела вашу поруку и да несрећа није баш оволика — показа он на хумке.

— Хвала ти, Апачи, што си дошао са својим пријатељем — проговори жена, с муком.

— Обећавам, да ћемо их похватати
— рече трапер.

— Било би ми лакше када би их још једном видела, али везане.

— Видећете их.

Шериф се умеша у разговор.

— Јеси ли чуо, Апачи, шта су све
починили ти зликовци? — упита.

— Знам само за ово — одговори Апачи-Том — и знам да су шесторица и да је њихов вођа Тидингс.

— Тачно. Четворицу познајемо: Тидингса, Валдмана, Румса и Балфура.

— Зар и он?! — изненади се трапер. — Па њега сам пре два дана одвео у Алестер!

— Исте ноћи је побегао са осталима. Поред те четворице побегла су још двојица: неки Џек Грејсон и Мексиканац Хорхе Касерес.

— До ђавола, шта је радило оних тридесетак чувара, кад је бандитима успело да побегну? — Приликом бекства, двојицу су убили а тројицу ранили. Што је најсмешније, чувари су потеру усмерили према планини, а они су исте вечери дошли у Кемп Вест и убили четири особе.

— Кого? — пренеражено упита трапер.

— Мог претходника Питера Хагина, судију О'Брајана, брицу Пејца и трговца Донелсона. Тражили су и учитеља, али он, на срећу, није био у граду.

— Шта си ти радио у то време, Колмане? — погледа трапер шерифа и при том се намргоди.

— Знао сам да ћеш ме то питати. Био сам у потери за Једноооким Брајтом и вратио сам се тек јутрос. Чим су ме обавестили о ономе што се догодило овде, дошао сам. Уз пут сам сазнао за још један злочин.

— Какав? — натушти се изнова траперово лице.

— Пре пола сата је убијен један каубој Трејлија Пауела, а његова кћер је отета.

— Хортенза?

— Она.

— То је масло оног Балфура, који је измислио и овог верника. Где се то догодило?

— На око пола миље од ранча.

— Апачи — умеша се госпођа Гат
ри — сестра Црвеног Сокола није

рекла да је јуче ујутро видела разбој-
нике у планини.

— Испричала је то и мени. Мој пријатељ и ја овога часа крећемо по њиховом трагу.

— Да дођем и ја са вама? — понуди се шериф.

— Не, Колмане. Биће боље да се ти вратиш у град и да причуваш учитеља, јер га Тидингс неће оставити на миру.

— Како ти кажеш, Апачи — помири се шериф с тим предлогом, појаха коња и одгаломира према граду.

Трапер мало поприча са госпођом Гатри, па пошто још једном обећа да ће похватати разбојнике, пође са Црвеним Соколом уз оно брдашце према планини.

— Немој заборавити да их проведеш овуда — довикну жена за њим.

— Нећу заборавити — узврати трапер.

После једног сата јахања, зауставише коње на једном превоју.

— Зар није Јутарња Роса рекла да је Вранин Кљун са овог места скренуо десно? — упита трапер Црвеног Сокола.

— Јутарња Роса је тако рекла — одврати овај и скрену на ту страну.

Нешто касније наиђоше на трагове копита шест поткованих коња и пођоше по њима до места где су, судећи по угашеном угљевљу, дан-два раније разбојници ложили ватру.

— Рђави бели људи су Враниног
Кљуна сачекали овде, мој бели брате
— рече Индијанац.

— А по траговима њихових коња види се да су се упутили на северозапад.

— У правцу на који им је указао
Вранин Кљун.

— Баш тако је рекла сестра мог црвеног брата — присети се трапер.

Још један сат су јахали по траговима. Трагове је било лако пратити, док

су коњи ишли преко меке шумске земље, обрасле травом и посуте шумским лишћем и иглицама четинара.

Што су даље ишли, такав терен је све више прелазио у камењар са закржљалим трновитим растињем, да би ускоро и њега нестало и остале само камене громаде.

Па ипак, увежбане очи двојице пријатеља откривале би и на камену траг металне потковице, или би њен отисак делимично или у целини приметили у прегршт земље, што се понегде увукла између камења и тако укљештена пркосила и киши и ветру.

Био је то онај непроходни предео Планине Апача, на коме човек није имао шта да тражи, осим ако се није од некога сакривао, или је у прикрајку чекао да улови какву дивљу звер племенитог крзна.

Међутим, да је чак и то био разлог да овамо дође, био би то ризичан подухват, јер би сваки нови корак, који би га одводио даље, значио опасност од изненадне вртаче или провалије која би му се испречила на путу, али од камена који би се одронио и повукао га за собом.

У сваком случају, био је то такав предео у који би човек могао закорачити само за видела.

У току ноћи, поготово оне у којој нема месеца, упутити се овамо била би лудост а не храброст, чак и за онога ко туда не пролази први пут.

Наједном, оба коња се узнемирише и застadoше.

Бели мустанг Црвеног Сокола пригушено фркну и управи поглед према зарављеној стени, која се уздизала

Трапер и Индијанац погледаше у том правцу.

— Да ли мој бели брат види оно што и очи Црвеног Сокола? — упита

Индијанац смичући с леђа лук и за-
влачећи у његову тетиву стрелу.

— Пума . . . — прошапта трапер. —
Изгладнела пума . . .

Да је била изгладнела, то се могло
претпоставити и по томе што пума
готово никад не напада дању већ но-
ћу и што ретко напада свог смртног
непријатеља — човека.

— Нека мој бели брат не дира дру-
гу ватрену стрелу — опомену Инди-
јанац Апачија, видећи како он испод
седла извлачи пушку. — Пуцањ би
нас могао одати рђавим белим људи-
ма, ако се налазе у близини.

— Црвени Соко говори памет-
но . . . Пази! . . .

Упозорење би стигло прекасно, да
Црвени Соко није био приправан на
оно што ће се десити. Огромна сив-
каста мачка, коју је било тешко при-
метити у камењару исте боје, испру-
жи се у ваздуху и полете према њи-
ма.

Фијук стреле, а затим рика погође-
не животиње, која паде испред тра-
перовог коња, узнемири га. Није се
ни помакла, стрела ју је погодила у
груди и зарила се у њих готово до пе-
раја. — Њену кожу ћемо одрати кад
се вратимо — рече Црвени Соко и
пође напред.

Још десетак минута по једва уоч-
љивим траговима и они се нађоше у
невеликој вртаци, опкољеној са свих
страна каменим громадама које су
између себе скривале изврсно место
за евентуалну заседу.

Испод једне огромне стене, која се
горњим делом надносила унапред и
стварала неку врсту полупећине, уг-
ледаше гомиле набацане папрати, на
којим је неко лежао, затим нарамак
суварака и место на ком јеложена
ватра. Видели су пет гомила папрати.
Црвени Соко даде знак пријатељу да
се заустави. Он сјаха, попе се на јед-

ну од камених громада и одозго по-
гледа према вртаци.

У једном тренутку му поглед блес-
ну и задржа се на месту иза избочи-
не једне стене, што не измаче трапе-
ру.

— Нека мој бели брат дође овамо
— рече он кад сиђе, и поведе трапера
у дно оне полупећине, у угао који
нису могли да виде са места на ком
су се зауставили.

Иако Црвени Соко, осим оним
блеском погледа, ничим другим није
показао, за трапера је изненађење
било велико.

На шестој гомили папрати, лежала
је, везаних руку и ногу, и са превезом
преко целог лица, нека жена. Да је
била жива, и при свести, то су виде-
ли по покрету њених ногу и мумла-
њу које се чуло испод превеза.

Трапер приђе и смаче превез са
жениног лица.

— Хортенза — прошапта изненађе-
но, препознавши отету кћер Трејлија
Пауела.

— Бог вас је послао, Апачи — за-
грцну се девојка, и бризну у плач.

Црвени Соко је већ држао нож у
рукама, да би пререзао конопце, али
га трапер заустави.

— Нека то мој брат не чини — ре-
че му. — Хортенза, јесу ли разбојни-
ци у близини? — упита он девојку.

— Мислим да су отишли у град да
опљачкају Џексонову банку — одго-
ворила је девојка.

— Да ли су вас повредили?

— Нису, али ко зна шта би се деси-
ло по њиховом повратку из града.

Трапер јој одвеза конопац којим су
јој биле везане ноге.

— Зар ми нећете одвезати и руке?
— упита девојка видећи да он нешто
тражи.

— Тражим комад оштрог камена.
Желим да разбојници поверују да сте
се сами ослободили — одврати тра-

пер, па пружајући своју вратну мараму Црвеном Соколу, замоли га да један њен крај умочи у крв убијене пуме.

Као да је по томе схватио о чему се ради, Црвени Соко узме мараму, појаха мустанга, и одјури.

Убрзо се врати.

За то време трапер је оним оштрим каменом престругао конопцац на рукама девојке и на стени крај које је лежала пронашао оштру избочину.

Ту избочину је сада мало окрварио пумином крвљу и на крв налепио неколико влакана конопца, а затим, престругавши конопцаца бацо поред оног којим су јој биле везане ноге. Тако је створен утисак да је девојка успела да преструже коноп и да при том повреди шаке.

Трапер је објаснио:

— Разбојници не смеју да помисле да вас је неко ослободио јер би знали да је откривено њихово скровиште.

Девојка је поставила разумно и логично питање:

— Ако и поверују да сам се сама ослободила, неће ли се плашити да ћу се овамо вратити са шерифом и његовим људима?

— И на то сам мислио — осмехну се трапер. — Уклонимо се одавде. Кад се удаљимо, испричаћете нам шта се десило и како су вас ухватили.

Поставио је девојку на коња, иза себе, и нешто касније се зауставио на месту где се налазила убијена пума.

— Имали сте среће, Хортенза — рече јој трапер. — Да вас је ова звер намирисала, стигли бисмо прекасно. Да бих до краја завао разбојнике, потребна ми је једна ваша ципела, марама и комад-два ваше одеће.

Девојка му без поговора даде једну ципелу и мараму, а од своје сукње и блузе откиде по комад тканине.

Све то трапер баци поред пуме. Затим извади нож и распори је и крвљу попрска и камење уоколо.

Иако је животиња била тешка више од сто педесет фунти, он је лако превуче неколико десетина корака до стења које је постајало све неприступачније на тој страни, остављајући крвави траг за собом.

Затим се врати, вукући животињу све до понора у близини. Тамо је подиже и баци је доле.

— Тако — рече трапер бришући нож и руке о крви. — Разбојници ће поверовати да вас је звер растргла и однела својим гладним младунцима.

— Мој бели брат је све то лепо смислио — похвали Црвени Соко Апачија. — Рђави бели људи ће бити безбрижни, а то ће нам пружити могућност да их изненадимо.

— Мој црвени брат је у праву. Пре тога Црвени Соко и Високи Јасен треба да обаве по један задатак.

Индијанац га погледа упитно.

— На шта мисли мој бели брат?

— Црвени Соко ће отпратити белу скво до њеног вигвама, а Високи Јасен ће пожурити у Кемп Вест, не би ли још тамо изненадио разбојника и спасао учитеља, ког ће они покушати да убију.

— Нећете саслушати моју причу? — упита девојка.

— Хоћу, али нека буде кратка. Шериф ми је рекао да сте уграбљени око подне, у близини вашег ранча и да је при том један ваш каубој убијен.

— Враћали смо се на ранч, кад су се њих шесторица појавили из шуме. Наш каубој Силер, препознавши међу њима мог несуђеног вереника Балфура, схватио је с ким има посла, и потегао колт. Убили су га пре него што је могао да га употреби. Један од разбојника, крупан и брадат, пришао ми је и уштиную ме за образ. »Слатка

мала«, рекао је. Балфур се раздрао на њега: »К себи руке, Грејсоне! То је моја вереница и нико да је није пипнуо!« Остали су се насмејали, а један, кога ће касније сви ословљавати са »шефе« додао је: »Добро, Балфуре, кад се заситиш, препусти је осталима. Нећеш је ваљда водити с нама у акцију?«

— Гадови! — промрмља трапер.

Девојка настави:

— »За долазак пред банку и повратак потребна су нам кола и човек кога они из града неће препознати«, рекао је тада шеф разбојника и погледао брадатог. »Тебе нико не познаје, Грејсоне. Још кад обријеш браду, скратиш косу и обучеш одећу овог каубоја, моћи ћеш мирно да седиш на колима«. После тога он се обрати Балфуру. »Шта ћемо са овом твојом цуром? Повести је не можемо, а не смемо је ни пустити да оде. Све је чула«. »Док ви пронађете кола и Грејсон се обрије и преодене, одвешћу је у наше скровиште«, одговорио је Балфур. »Добро, само, ти си ми одговоран. Повратка јој нема док не обавимо сав посао који нам је остао у овом крају. То није само Џексонова банка, већ су то и учитељ и Апачи-Том.

— Види лупежа — насмеја се трапер. — Е, па, Апачи-Тома нећеш морати да тражиш. Доћи ће ти он сам, разбојниче.

— Заједно са својим црвеним братом — додаде Индијанац.

Девојка је завршавала причу.

— Отимала сам се док су ме везивали. Затим онај њихов шеф нареди да ми се превеже марама преко лица, како не бих видела куда ме Балфур води. Добро су ме упетљали, и Балфур је са мном на његовом коњу дојахао овамо. Уз пут је причао како ме воли, како ће, чим сакупи довољно новца, напустити банду и заједно

са мном отићи некуд далеко, где ће опточети поштен живот.

Девојка ућута.

— Је ли то све? — упита трапер.

Климнула је главом, и рекла:

— Јесте. Премирала сам од страха и док нисам зачула топот ваших коња, али је тек онда мој страх достигао врхунац.

— Смирите се, Хортенза, Црвени Соко ће вас отпратити, а ја морам у град.

— Где ћу наћи свог белог брата? — упита Индијанац.

— Наћи ћемо се у логору Апача — узврати трапер. — Ако пре мрака наиђемо на разбојнике, обрачунаћемо се са њима. Не пође ли ми то за руком ма из којих разлога, а они крену овамо, доћи ће у логор, па ћемо их мој црвени брат и ја изненадити у зору, кад се најслађе спава.

— И Црвени Соко мисли да је тако најбоље.

На том месту се раздвојише. Трапер се поче спуштати према прерији и долини, и Кемп Весту, до ког је требало превалити готово тридесет миља, а Индијанац и девојка наставише пут у правцу ранча Трејлија Пауела.

11.

ЛОВАЦ СА ДЕЈВИСОВЕ ПЛАНИНЕ

Човек који је седео на колима прекривеним избледелом цирадом, био је висок и снажан, подрезане косе и свеже избријана лица, које му је било изузетно бледо.

За разлику од петорице јахача, од којих је један био Мексиканац, који су јахали за колима, приближавајући се шуми, испред Кемп Веста, био је у изношеном каубојском оделу и старом огртачу. Остали су на себи имали нова грађанска одела, као да су кренули на какву свечаност.

Кола уђоше у шуму.

— Заустави, Грејсоне — јави се човек наказна рошава лица, који је јахао одмах иза кола. — Коње ћемо сакрити овде.

Зађоше у шуму, из које се убрзо вратише пешице, сваки носећи пушку у руци.

— Сто му громава! — зарежа она наказа на возача. — Ако нас пушка не ода, биће твоје лице бледо као у самртника.

— Ти си тражио да обријем онако дивну браду, шефе — побуни се возач — а могао сам ући у град и да ме нико не препозна.

— Добро... добро... — нервирао се шеф. — Нисам мислио да имаш ђаволски белу кожу као да си каква дама.

Остали се насмејаше.

— Лепотице, шта радите вечерас? — нашали се један из групе, повелике главе.

— Иди до ђавола, Румсе! — узвикну кочијаш, те фијукну бичем према њему.

— Истрљај бар лице овом сивкастом прашином — предложи шеф — тако ће бити природније... У кола, момци! — командовао је. — И, за сваки случај, не испуштајте оружје из руку — додао је.

Подвукоше се под цираду, и кола кренуше.

Шефова глава изрони испод цираде.

— Грејсоне, ако те неко ослови, немој се плашити, нити збуњивати.

— Не брини, шефе. Нисам од тих.

Кроз пола сата, кола уђоше у град, праћена, као и увек кад је у питању непознати човек, радозналим погледима оних који су стајали на улици.

Испред шерифове канцеларије, на чијем се прагу налазио шериф Колман, каубој заустави кола и са два прста дотаче обод шешира.

— Добар дан, шерифе.

— Здраво, странче.

— Можете ли ми рећи где је Џексонова банка? — упита странац.

— На раскршћу — показа шериф руком.

— Чуо сам да он поред злата откупљује и крзна.

— Тачно сте обавештени.

— Онда, нисам долазио узалуд у Кемп Вест.

— Рекао бих да сте имали среће, кад крзна довозите колима.

— То је мој једноипогодишњи рад, шерифе. Није било лако... А проклети Дик Кејт из Алпајна одрао ме је продајући ми ова кола и коње.

— Зашто нисте продали крзна у Алпајну?

— Рекоше да их Џексон најбоље плаћа.

— Зависи како је расположен. Где сте ловили?

Возач се насмеја.

— А где нисам? Сијера Бланка, Дејвисова планина, Сантјаго планине... Највише на Дејвисовој планини.

— Нисте имали муке с Команчи-ма?

— Имам међу њима пријатеље који ми за виски изађу у сусрет — зацерека се возач и фијукну бичем.

— Хвала вам, шерифе, на обавештењима.

— Здраво, странче!

Кола дођоше до раскршћа, али не остадоше испред банке већ зађоше у улицицу с њеног залеђа, и уђоше у двориште.

Човека, који се при том појавио с пушком у руци и приђе им, један од оних који су били скривени у колима распали с леђа дршком колта по темену и увуче га под шаторско крило.

— Одрежи комад конопца, да га вежемо — добаци он возачу — и до-

бро мотри на све стране док се ми не вратимо.

Пошто некое додаде конопац, он изађе из кола и потрча према дрвеним степеницама које су са те стране водиле горе, на спрат. За њим изађоше још двојица, тако да у колима остаде само Мексиканац, са везаним чуваром, и возач.

— Сад ћу се ја вратити — рече наједном возач, и изађе на улицу.

Отуд се убрзо врати, и приђе оној четворици испод степеништа.

— Банка је још затворена — кажу да је поподневни одмор, шефе.

— Одлично. Остани крај кола.

— Хорхе — позва пригушеним гласом Мексиканца — хајде и ти с нама.

Устрча уз степенице, а за њим и остали. На врху, врата су била отворена, и они се нађоше у ходнику застртим црвеном сомотском стазом.

Из ходника су водила двоја врата у неке просторије, а тамо где су се из њега зачињале степенице према приземљу, у ком се налазила банка, у једној фотељи се био испружио некакав момак, с пушком преко крила, и спавао сном праведника, сматрајући да, ваљда, са те стране не може да вреба никакво изненађење.

Шеф даде осталима знак да сачекају, а он се мачјим ходом упути преко лепе простирке, дође до чувара и, баш као и онога у дворишту, тресну дршком колта по глави.

Чувар само још више утону у фотељу и не помаче се више.

— Вежите га — шапну својим пратиоцима. Затим застаде пред првим вратима, оним која су била ближе степеништу — хоћемо ли напред, да завиримо овде? — упита и не чекајући одговор, притисну кваку.

Лице му се озари.

На каучу недалеко од писаћег стола спавао је човек обучен у панталоне и белу кошуљу, која му је била

раздрљена на грудима, па су се виделе црне, кудраве длаке.

Шеф управи прст према њему, и својима климну главом, као да је желео да каже да је то тај кога траже.

Он на прстима приђе каучу, извуче колт и његову цев примаче носу спавача, а затим га дотаче њоме.

Човек се прену и избуљи очи.

Отвори уста да нешто каже, али му разбојник даде знак да ћути.

— Тидингс! — ипак успе да истисне из стегнутог грла.

— Здраво, Џексоне! — прошапута овај. — Сећаш ли се како си тражио конопац за мене, кад су ми судили?

Банкар се придиже. На челу су му се већ појавиле крупне грашке зноја.

— Буди разуман, Џексоне, ако желиш да проживиш још коју годину, и ти и твоји — и даље је шапутао Лепи.

Банкар то обећа климањем главе.

— Јесу ли твоји у суседној соби?

— Јесу.

— Да ли и они спавају?

— Вероватно.

— Колико имаш чувара у кући?

Банкар је оклевао.

— Нећеш да одговориш? — упита га бандит.

— Хоћу!

— Онда реци.

— Три.

— Са оним у дворишту?

— Да.

— Њега и онога пред вратима не рачунај. Остао је, значи, још један?

— Јесте.

— Где се он налази?

— У приземљу... Шта хоћете од мене?

— А шта нам ти можеш друго дати, до пара? — исцери се Лепи.

— Немам много. Пре десетак дана главнину сам однео у Пекос.

— Наћи ће се — намигну му Лепи.

— Као прво, отвори ту касу иза својих леђа.

Банкар послуша.

Ујутра нађоше петнаест хиљада долара и четири врећице пуне златног грумења.

— Сада да завиримо у ону касу у приземљу — предложи Лепи.

Џексон се није опирао јер је знао да му то неће помоћи.

— Са врха степеништа позваћеш чувара да се попне к теби — говорио му је Лепи — не заборави да ћемо ми бити прикривени и да ћемо те држати на нишану. Ипак, не бисмо желели да узнемиримо град пуцњавом, и то у време кад се људи одмарају.

Послушно је банкар изашао у ходник, одмерио кратким погледом везаног чувара и пришао степеништу.

— Брајте! — позвао је.

— Изволите, газда! — одазва се глас одоздо.

— Дођи горе!

— Идем, газда.

Зачу се брзи бат корака уз степенице. Кад се човек нађе на врху, разбојници се појавише са оружјем у рукама.

Чувар разрогачи очи, застаде, погледа у банкара.

— Дођи — позва га Лепи. — Ако не послушаш, просућу ти мозак!

Разуме се, човек је послушао, попео се и од Убице добио такав ударац по затиљку да се одмах свалио на под, без свсти.

— Вежи и њега и остани с њима двојицом — рече Лепи Убици. — Хајдемо, Џексоне.

Сиђоше у приземље и пређоше просторију коју је од оне у коју се улазило са улице одвајала преграда са једним шалтером.

У њој се такође налазила једна каса.

— Шта оклеваш? Отвори — гурну га Лепи према каси.

Дрхтавом руком с муком је банкар угурао кључ у браву, и бандити из те

касе узеше још двадесет хиљада долара.

— Тако! Завршили смо посао — рече Лепи, задовољно трпајући новац у бисаге, које му пружи Мудри. — Балфуре. . . — погледа он значајно Мудрог, наглашавајући његово име.

Овај измахну руком са колтом и удари банкара по глави. Да ли је ударац био слаб, или је банкарева глава била посебно тврда, тек, он од тог ударца само затетура.

— Зашто? За. . . — изрече банкар и не доврши своје питање, јер га Мексиканац Хорхе распали много јаче.

— И њега вежите. Свима запушите уста. Не желим да се неко од њих брзо ослободи веза или да дође у прилику да дозива помоћ — издавао је Лепи упутства пењући се на спрат, а затим силазећи у двориште.

Убица свакоме провери везе и, ради сигурности, распали сваког од њих још једном по глави, а затим се и он увуче испод цираде, пошто из кола изнесе чувара и стрпа га под степениште.

Грејсон истера кола на главну улицу и потера коње оним правцем којим су и дошли.

Опет угледа шерифа.

— Брзо сте обавили посао, странче — добаци му шериф кад он покуша да прође без речи.

Грејсон се брзо снађе.

— Кад су крзна одлична а онај којих купује добар платиша, није потребно погађање, шерифе.

— Пуните пара. Зар се нећете задржати у граду бар ноћас?

— Бих радо, али не смем.

— Зашто?

— Бојим се Тидингса и његове банде. Чуо сам да су у овом крају. Не бих желео да ми однесу ових мојих неколико стотина долара.

— У праву сте — рече шериф, мада је тиме признао и своју немоћ и не-

способност да заштити мирне и поштене грађане од разбојника.

Затим, да би оставио колико-толико добар утисак на човека ког је видео први пут у животу, рече:

— Пре две ноћи су упали у град, али, на њихову срећу, онда када сам се ја са својим људима налазио у потеру, ван града.

Брадоња се насмеја.

— Ето, видите, шерифе, и разбојници имају среће, понекад више од поштених људи — он рече то и фијукну бичем изнад коња, те животиње повукоше кола.

Кад се кола приближише шуми, цирада се на једном месту раствори, и из кола се зачу глас Лепог.

— Био си добар, Грејсоне. Лагао си изврсно.

— Рекао сам ти да не бринеш.

— Она будала Колман умало ме је изазвао оном својом тврдњом да смо имали среће пре две ноћи, што он није био у граду.

— Ту срећу је имао он, шефе.

*

Познајеш ли ти учитеља Мек Виљемса?

— Слушао сам о њему, али се никада нисам срео с њим.

— Утолико боље. Тебе нико у Кемп Весту не познаје. Треба да одеш и да убијеш Мек Виљемса. Ми ћемо те чекати крај наших коња.

— Не бих смео поново кроз град — примети Брадоња — могло би то шерифу бити сумњиво, поготово ако ме сада види на коњу..

— Нећеш кроз град.

— Где му је кућа? Мислим на учитеља.

— Наспрам цркве. Лако ћеш је наћи ако мало заобиђеш град и дођеш пред цркву са северне стране.

— У реду — прихвати Брадоња, без неког великог одушевљења.

Он утера кола дубље у шуму, и заустави их.

Петорица његових другова изронише испод цираде, знојавих лица, и одоше према месту на ком су били сакрили коње.

— Потруди се да не правиш буку колтом — опомену га Лепи.

— Трудићу се.

— Учитељ је сам и станује код старе госпође Перкинс. Биће најбоље да га на неки начин измамиш из куће и свршиш с њим...

— То је моја брига, шефе — одврати Брадоња самоуверено. Детаљна упутства, која му је Лепи давао, почела су да га нервирају.

— Тако — рече Лепи задовољно, припаљујући цигарету — кад Грејсон заврши посао са учитељем, преостаје нам само још Апачи, па можемо да напустимо овај крај.

— Апачи није исто што и учитељ, шефе — примети Мудри. — Можда би било боље да га заобиђемо.

— Апачи је човек као што је и свако од нас. Измишљене приче су од њега створиле јунака. Уосталом, ако се ти плашиш — љутну се он наједном — пут је широк пред тобом.

— Нисам тако мислио — поче да се правда Мудри. — Ти знаш да ја не бих ни од каквог подухата одустао, али у овом случају, имао сам своје мишљење, које сам желео да ти саопштим.

— Боље да ниси. Доста ми је тог страха од Апачи-Тома. Доказаћу вам да га се нимало не бојим.

Мудри сад не рече ништа.

— Одмакнимо се од ових кола — настави Лепи мало смиреније — над-ам се да ће се Грејсон брзо вратити, јер до мрака морамо бити у скровишту.

Удаљише се стотинак метара. Тада се зауставише, а Лепи се врати на ранију тему.

— Што се тиче Апачи-Тома, смислићу начин — рече — како да га се домогнем уз помоћ оног шугавог црвенокошца Враниног Кљуна, с којим вечерас имам састанак.

До заласка сунца, остало је нешто више од једног сата. Њима је са тог места било потребно још толико времена да би се примакли каменитим обронцима Планине Апача и тек тада се сматрали безбедним од евентуалне потере из Кемп Веста.

Брадоња се није враћао, и Лепи постаде нервозан.

— Хорхе — рече у једном тренутку Мексиканцу — сачекај Грејсона, па пожурите за нама. Нема смисла да се сви задржавамо у близини града. Сваког часа неко може, од оних из банке, да дигне узбуну.

Само што то рече, грунуше два пуцња тамо где се налазила протестантска црква, и кућа у којој је учитељ становао, и зачуше се повици.

— Шепртља! — прасну Лепи. — Чули сте да сам му рекао да се клони колта!

— Можда није могао другачије — покуша Мексиканац да одбрани свога друга.

— Врага није могао! За мнош! Овде више не смемо остати.

— А Грејсон, шефе? — упита Хорхе.

— Зна где је скровиште. Нека се сам снађе кад је све забрљао — одврати Лепи и, као да га гоне свих тридесет чувара затвора Алестер, потера коња кроз проређену шуму. Затим преко узаног појаса прерије према брежуљцима, који ће га заклонити од свачијег погледа са ове стране.

Кад су се попели на први брежуљак, он заустави коња и сакри се иза шикаре. То учинише и остали.

Лепи погледа према долини и даље према шуми, из које су изашли. Ништа се није дешавало.

— До ђавола, још га нема! — промрмља. — Ми морамо даље.

Мудри, који је за разлику од осталих гледао на другу страну, према узаној долини, која је од Планине Апача ишла дуж леве обале реке, трже се кад примети једног јахача чији је вранац лаким касом ишао у правцу града.

— Шефе! — заустави он Лепог у часу кад је овај мислио да потера коња — погледај оног јахача крај реке!

И остали управише погледе на ту страну.

— Нека ме гром погоди — загрца Лепи — ако оно није Апачи-Том!

— Он је — потврди и Главоња.

— Бежимо, сењори — предложи Мексиканац Хорхе, а Лепи га простре ли презривим погледом.

Уто с оне стране на којој се налазио град, запрашташе пушке и колтови, као да се тамо води прави мали рат.

Пуцњава је допрла и до ушију јахача крај реке, јер он скрену коња лево и потера га галопом.

— Хоћемо ли за њим? — упита Убица повлачећи пушку испод седла. — Побећи ће нам.

— Није нас приметио, иначе би он дошао к нама — промрмља Мудри, коме се последњи сусрет са Апачи-Томом био добро урезао у свест.

— Тај не бежи ни од кога.

— Смири се, Владмане — опомену Лепи Убицу — прво, не можемо му прићи а да нас он не примети на време. Друго, тамо се дешава нешто гадно, па ће бити најбоље да потерамо коње што је могуће брже према планини.

— Ја тако мислим, шефе — једва дочека Мудри, и притисну мамузама

свог коња тако јако да животиња за-
њишта од бола и као махнита појури.

Пре него што ће поћи за њим, Ле-
пи још једном погледа за својим ве-
ликим непријатељем, као да прове-
рава да ли их он ипак није приметио
и уместо према граду, пошао за њи-
ма.

За то време његови су измицали са
брежуљка, те и он потеря свог коња
за њима.

12.

ТУГА У ЛОГОРУ АПАЧА

Још из даљине, Апачи-Том је чуо
два пуцња, али није придавао посеб-
ну пажњу томе.

Међутим, кад се, мало касније, за-
чуше учестали пуцњи, он потеря
вранца брже према граду, убеђен да
ти хици имају неке везе са Тидингсо-
вим разбојницима, који би требало
да се налазе у њему.

Са обале је скренуо према шуми-
ци, која се била испречила на путу
према граду.

И баш кад је из даљине избио на
ивицу шуме, приметио је шерифа
Колмана и двојицу људи крај некак-
вих кола, прекривених цирадом.

У кола је био упрегнут један коњ.

— Добро је што си дошао, Апачи
— дочека га шериф Колман.

— Шта се десило?

— Тидингсова банда је опљачкала
Џексонову банку. Однели су триде-
сет пет хиљада долара и нешто злата.

Трапер звизну.

— Зар он нема неколико чувара и
пред кућом и у кући?

— Сву тројицу су савладали и веза-
ли. Дошли су у град и из њега отиш-
ли овим колима, и, што је најгоре,
оба пута прошли су крај мене, а ја
ништа нисам посумњао, јер ми возач
није био познат, а остали су бли сак-

ривени испод цираде — објасни ше-
риф и исприча Апачи-Тому подроб-
није о сусрету са Брадоњом и о раз-
говору с њим.

— Какви су то били пуцњи које
сам чуо?

— Возач ових кола дојахао је кас-
није пред кућу у којој станује учитељ,
намеравајући да га убије. Поштујући
твој савет, поставио сам тамо једног
стражара, и кад је бандит извлачио
учитеља из куће, мој човек је припу-
цао и убио га. Пре него што је умро,
рекао је да се зове Џек Грејсон, а то је
један од оних који су из Алестера по-
бегли са Тидингсом и осталима.

— Шта је са другим разбојницима?

— Овде им се губи траг. Сигурно
су имали коње скривене у шуми, и
њима одмаглили. Двојица мојих по-
кушавају да открију њихове трагове.

— Чуо сам и неке учестале пуцње
после она два хица — рече Апачи.

— Кад је Грејсон открио ко је,
предосетио сам шта се десило у бан-
ци, и појурио тамо са помоћником,
банкара и тројицу његових људи на-
шли смо везане. Излазећи из банке,
припуцали смо да бисмо скупили по-
теру. Јавила су се само тројица. Људи
се боје Тидингса, Апачи.

— Шерифе! — раздра се неко из
шуме. — Открио сам трагове пет ко-
ња!

Појави се шерифов помоћник.

— Куда су отишли? — упита га
Апачи.

— У правцу брежуљка изнад Којо-
те.

— Значи, у правцу Планине Апача.

— И мени се тако чини.

— Колико ти беже, Колмане? —
постави он питање шерифу.

— Готово један сат.

— Онда си закаснио са потером.
Они су на пола пута. Осим тога, ус-
коро ће мрак, а по мраку их гонити
по оном кршу, веома је ризично.

— Шта да радим?
 — Врати се у град, а Тидингса и остале препусти мени. Мислим да знам где се скривају.
 — Њих је пет.
 — Не мари, Колмане. Ако ми утреба помоћ, наћи ћу је, а ти и даље причувај учитеља.
 — Хоћу, Апачи.
 — Кола одвези у град. Сигуран сам да су их украли или отели од неког ранчера у околини.
 — То сам већ и ја мислио.
 Растадоше се.
 Одвозећи кола, шериф и његови људи пођоше према граду, а трапер према брежуљцима.
 — Шерифе — довикну му он са педесетак корака удаљености — заборавио сам да ти кажем да смо Црвени Соко и ја пронашли Хортензу Пауел.
 — Живу?
 — Живу и неповређену.
 — Да чујем бар једну добру вест... Здравео, Апачи!
 — Здравео, Колмане. Припреми затвор, да би сутра примио оне разбојнике.
 — Приредићемо ти свечани дочек ако се то деси — насмеја се шериф.
 — Десиће се. У то те уверавам.

*

Трапер није ишао дуго трагом разбојника. Са другог брежуљка угледао је, у смирају дана, далеко према планини, облачак прашине, и знао да су га за собом оставили коњи разбојника.

Следећи правац њиховог кретања уверио га је да они иду тачно према оном делу Планине Апача у ком је он са Црвеним Соколом открио њихово скровиште.

За њима ићи, није имало смисла, јер ће се мрак спустити пре него што им се он приближи.

Осим тога, било је сигурно да ће узнемирени зликовци поставити стражу, па и заседу, те би таква намера била веома опасна.

Још да је ноћ била ведрa, можда би и пошао за њима. Небо је, међутим, било прекривено густим облацима, тако да је ноћ била веома мрачна.

У таквој ситуацији сигурнији је онај који сакривен чека него онај који покушава да га открије и изненади.

Одлучио је да се пре пола ноћи врати у логор Апача и да се са Црвеним Соколом, под окриљем ноћи, приближи скровишту, како би у зору изненадили разбојнике.

То што је однос био пет према два, није играло никакву улогу.

Још једном је погледао у правцу разбојника.

Прашина се више није назирала, што је значило да су бандити већ били загазили у каменити предео.

Одатле до њиховог скровишта није било далеко, али је било тако непроходно да је места кроз која се могло пробити могао да пронађе само онај који је туда више пута пролазио.

Трапер је скренуо коња према средишњем шумовитом делу Планине Апача, и тамо стигао у сумрак.

Одморио је мало вранца, па га потом потерао у планину, и не слутећи какво ће га изненађење дочекати у логору.

Двојица стражара и поред непрозирног мрака, препознала су га и пропустила. У логор је ушао тачно у један сат пре поноћи, и упутио се према вигваму свог пријатеља и његове лепе сестре.

— Црвени Соко је испричао великом поглавици Апача да је са својим белим братом открио скровиште

рђавих белих људи, и у њему пронашао белу скво — дочека га Црвени Соко тим речима — Црвени Соко му је саопштио и то да Високи Јасен и његов црвени брат желе ноћас да изненаде рђаве беле људе и да их отерају са Планине Апача. Мудри Дабар је наредио да пре поласка свратимо у његов вигвам.

— Онда, хајдемо.

У вигваму поглавице горела је слабашна лојаница.

Црвени Соко размаче застор, сагну се и закорачи у вигвам, али застаде на пола пута, и врати се.

Никада га трапер није видео таквог узбуђеног, иако је правило Индијанаца да ни пред ким не откривају своја осећања.

Црвени Соко овога пута није могао да сакрије запрепашћење што је избијало из његових бадемастих очију, а оно се при логорској ватри у близини оно мало светлости лојанице, које је допирало кроз размакнути застор из вигвама, лако могло уочити.

— Зашто мој црвени брат тако изгледа? — упита трапер.

— Нека Високи Јасен уђе у вигвам Мудрог Дабра — одврати овај пригушеним гласом.

Трапер уђе па се и сам укочи пред оним што је угледао.

На лежају од крзна налазило се на бок изокренуто тело старог поглавице, коме су очи биле широм отворене и непомичне. Грудни су му биле кржаве, а из њих је истицало још мало крви према локви која се била образавала на крзну.

Трапер клече и окрену га на леђа.

Поглавица Апача Мудри Дабар Бои је мртав. У његове слабашне груди неко је четири пута зарио нож.

Два пријатеља се згледаше.

— Вранин Кљун — изговори трапер, претпостављајући да је само он могао да учини такав злочин.

— Вранин Кљун — испусти Црвени Соко кроз стегнуто грло, и излете из вигвама.

Мало касније се врати.

— Где је Вранин Кљун? — упита трапер, очекујући да ће се и он појавити с његовим пријатељем.

— Враниног Кљуна нема у вигваму — одврати Црвени Соко — његова скво каже да је пре пола сата одјахао у лов.

— Нека мој црвени брат погледа прсте Мудрог Дабра. Тачније, нека погледа нокте обе руке.

Индијанац се спусти на колена, искрену поглавичине шаке и погледа му нокте.

Осим палаца, нокти свих осталих прстију покојника били су кржави и испод њих налазила се некаква материја која је подсећала на згуљену људску кожу.

— Мисли ли Високи Јелен исто што и Црвени Соко? — упита Индијанац, а очи му блеснуше.

— Шта мисли мој Црвени брат?

— Да је велики поглавица бранећи се успео да жигоше убицу као што бледолики жигошу своја говеда.

— Црвени Соко је веома паметан — похвали га трапер. — Он ће бити мудар и храбар поглавица Апача.

Изађоше из вигвама.

Црвени Соко сазва савет старца и врача, и обавести их о трагичној поглавичиној смрти. Затим пред њима позва стражара, те сазнадоше да је један ратник Апача чије лице нису могли да распознају у мраку, пре нешто мање од једног сата, одјахао према долини.

Сви су знали да је то био Вранин Кљун.

— Нека нови поглавица Апача остане у логору, јер је у овом тренут-

ку потребнији овде него на неком другом месту — рече трапер пријатељу кад му приђе. — Високи Јасен зна где ће наћи Враниног Кљуна и остале рђаве беле људе.

Његов пријатељ се први пут енергично успротиви његовом предлогу:

— Немој, бели брате. И Црвени Соко ће поћи са Високим Јасеном. Дужност новог поглавице је да својом руком казни убицу старог.

— Ако је тако, нека се Црвени Соко припреми. Зора треба да нас зајекне у близини оног скровишта.

— Црвени Соко је спреман — одврати овај, па обојица пођоше према месту где су се налазили њихови коњи.

Док су се спуштали низ планину, једно време су их пратили звуци бубњева, тихи и дрхтави као да је кроз њих пролазила туга оних што су ударили у њих.

Народ Апача жалио је свог старог поглавицу који је толико година мудро водио и чувао свој народ у тешким временима када га је било веома тешко сачувати од белих завојевача и њихових ватрених стрела које су све уништавале.

Те тихе отегнуте звуке смењивали су нешто јачи и живљи којима је поздрављан нови поглавица Апача Црвени Соко.

13.

ЕПИЛОГ

Облачно небо и тама високе четинарске шуме као да су продужили време свитања новог дана.

Око двојице пријатеља којима је за разлику од многих осталих белих људи, ниј сметало што је један имао белу а други бронзану боју коже, који се зауставише на месту на коме су прошлог поподнева открили остатке угушене ватре, владала је тама и тишина.

Понеки хук сове, крик ноћне птице или плачљиво завијање гладног којота у даљини нарушили би с времена на време тај мир, који им је био колико драг толико и непријатан; као да је подсећао на буру која ће се наједном, кад јој се нико не нада, зачети и силовито обрушити и на природу и на људе, и животиње.

— Одавде ће Високи Јасен кренути сам напред — рече трапер шапатам, свом пријатељу.

— Црвени Соко ће се налазити иза свог белог брата — узврати млади поглавица.

Била је то добра замисао Апачи — Тома, замисао која је у оваквим и сличним ситуацијама, кад се не зна да ли ће он изненадити непријатеља или ће непријатељ изненадити њега увек давала добре резултате.

Тај други, чији је задатак био да не испушта из вида свог пријатеља али и да пази да не буде откривен, или изненађен, макар се то и десило, ономе кога прати и штити, требало је да делује онда када то буде најпотребније.

Трапер је кренуо истим оним правцем којим су ишли претходног дана а који га је све више изводио из шуме и са травом и лишћем обложене земље на камен и у камењар.

Био је готово сигуран да га на том делу Планине Апача обраслом шумом нико неће изненадити а да се изненађењу, ако га уопште буде било, може надати тек касније.

Хтео је да дојаше до краја шуме и да настави кроз проређено и закржљало жбуње све док се не укаже чисти камен, кад је требало прикрити коња и наставити према скровишту пешке. Био је убеђен да га његове ноге у лаким меким мокасилама неће одати ниједним шумом.

Чим је напустио шуму, схватио је да је почело да свиће. Камене грома-

де разних величина које су својим чудноватим облицима могле да застраше невештог и плашљивог намерника сада је могао лепо да види и на тридесет корака, а то је значило много.

Пошао је, слободно, према групи камења испред себе с намером да се одатле прикрива све до скровишта разбојника, у нади да никога од зликоваца неће бити на стражи и да ће их све затећи или на спавању, или око ватре, с Враниним Кљуном.

Баш кад је био на половини растојања од тог великог расутог камења, двоструко вишег од оних поред којих је пролазио, зачу први, па други пут крик ноћне птице, али не иза себе већ са своје десне стране.

Знао је да је то његов пријатељ Црвени Соко, као што је знао да у том крику чак ни највештији индијански ратник не би открио људски глас.

Међутим, њему је било познато и то да му је његов пријатељ тим криком наговештавао опасност која га вреба а која није далеко.

Застао је и осмотрио околину.

Ништа није могао да види, али је осећао да се нешто спрема.

Закорачио је до једне повеће стене и поново застао; овога пута не зато што је то хтео.

Испред њега, само на петнаестак корака, појавио се, иза једне од оних громада, Вранин Кљун, руку скрштених на грудима.

Лук са тоболцем и стрелама налазио му се на леђима, као и пушке, док су му о појасу висили нож и томахавак.

Иако је видео да трапер држи пушку и да му се у кубури налази колт, он је тако стајао пред њим пркосећи му својим држањем и циничким погледом пуним мржње и презира.

Већ на први поглед, траперу нешто паде у очи. Десна подлактица Враниног Кљуна била је сва избраздана, као да су је запарале оштре канџе, од лакта до шаке.

Сетио се поглавичиних крвавих ноктију и испод њих остатака згуљене коже, и би му јасно да су његове претпоставке тачне и да се пред њим у том часу налази убица поглавице Апача Мудрог Дабра.

Није била потребна нека посебна памет да би схватио једно, а то је да је Тај Индијанац тако храбар и пркосан само зато што се у његовој непосредној близини налази још пет добро наоружаних људи, који га штите.

У првом тренутку је Апачи помислио да би било најбоље да се одмах склони из тог великог камена крај себе и да при том пошаље метак у груди издајника. Онда му падоше на памет две ствари: крик ноћне птице који га је упозоравао на опасност, што значи да се неки разбојници можда налазе бочно од њега, па му заклон не би много помогао.

Затим, сетио се и жеље новог поглавице Апача да он са овог света пошаље убицу и издајника.

Спустио је и сам кундак пушке на камен, а цев прихватио шаком, као да жели да покаже да он први неће употребити оружје.

Индијанац га је и даље посматрао подсмешљиво, да би најзад проговорио:

— Вранин Кљун је мислио да је Високи Јасен ког толико цене много паметнији. А он нема памети ни колико двогодишње дете, кад је насео намери Враниног Кљуна да пође за њим и да тако упадне у клопку.

Тим речима Вранин Кљун га је убедио у то да је клопка већ постављена и да је не чини само већ и остали, односно разбојници.

Он му је, међутим, показао да не зна да се у њиховој близини налази још неко, а најмање Црвени Соко. А то је било најважније у ситуацији у којој се трапер нашао. Као одговор на речи Враниног Кљуна, он постави питање:

— Јесу ли те ране на руци Враниног Кљуна од ноктију поглавице Мудрог Дабра, ког је Вранин Кљун убио, мучки, на спавању?

Није се изненадио кад је убица одвратио:

— Мудри Дабар није никакав ратник. Он гребе као каква скво.

— Зашто је Вранин Кљун убио свог поглавицу, уз то старог и немоћног човека?

— Зато што је Мудри Дабар увредио Враниног Кљуна. Зато што је стар и што је одавно требало да оде у вечна ловишта, и зато што ће сада Вранин Кљун постати поглавица Апача.

Трапер се насмеја.

— Народ Апача изабрао је Црвеног Сокола за поглавицу, који је пред свима показао да је бољи ратник од Враниног Кљуна — подбоде трапер Индијанца.

Мржња је севала у Индијанчевим очима док је одговарао:

— Народ Апача изабраће Враниног Кљуна кад му он донесе много дугачких и кратких ватрених стрела, и много ватрене воде, и кад бели пријатељи Враниног Кљуна упадну с њим у логор и убију свакога ко се буде противио.

Најзад се десило оно што је трапер још раније очекивао: лево и десно од Индијанца појавише се разбојници са оружјем у рукама: четири белца и један Мексиканац, ког Апачи—Том једино није познавао.

— Апачи — сијало је од задовољства ружно лице Лепог — ако се сећаш, заклео сам се да ћу вам се сви-

ма осветити, када сте осудили мене и моје другове. Судија је мртав, шериф Хагин, брица, трговац и ранчер Гатри. Данас је један мој човек средио учитеља тако да си остао само ти.

— У нечему се вараш, Тидингсе — одврати трапер очекујући да његов пријатељ ступи у акцију, јер је за то било крајње време.

— Могу ли знати у чему се варам?

— упита разбојник подсмешљиво.

— Не видим међу вама Грејсона, ког си послао да убије учитеља.

— Залутао је у току ноћи, или се негде сакрио од потере.

— Рекао сам ти да се вараш.

— Још ми ниси објаснио зашто — постаде Лепи нервозан.

— Зато што Грејсон није убио учитеља већ су убили њега.

Мексиканац се узврпољио на свом месту, али не рече ништа.

— Лажеш, Апачи! — повика Лепи.

— Никад не лажем, Тидингсе. Осим тога, не радуј се много што ме видиш пред собом.

— Шта хоћеш тиме да кажеш?

— То да сам дошао да вас покупим живе или мртве, и да ме нисте изненадили, јер сам тачно знао да сте овде, односно знао сам за ваше скровиште.

— Шта ми кажеш. . . Знао си за наше скровиште?

— Од јуче, кад сам из њега ослободио кћер ранчера Пауела а вас обмануо да се сама ослободила и да је касније настрадала тако што ју је пума растргла. Наиван си, Тидингсе, а такви не треба и не могу да воде дружину.

— Желиш да те убијем пре него што сам замислио — засикта разбојник.

— Мало ћеш причекати. Неће то ићи тако глатко и брзо као што ти мислиш.

— Опет се вараш, Тидингсе — намеја се трапер. — Неће бити онако као ти хоћеш. Чуо сам да сте Џексону однели тридесет пет хиљада долара и злато — додаде чудећи се што његов пријатељ још не предузима ништа.

— Добро су те обавестили.

— Вратићу то Џексону.

Сви прснуше у смех. Најдуже се кикотао Лепи.

— Шефе — јави се Убица и са упореним колтом крену према траперу — препусти га мени!

— Стани, Валдмане! — издера се Лепи. — Апачи је највише задужио мене, и ја ћу му се осветити, али онда када ја будем хтео!

Тада се десило оно што је трапер очекивао.

Кратак фијук, и стрела се забодје у Убичине груди. Одмах затим, као да је следећу стрелу послао други човек за делић секунде касније, зачу се још једном карактеристични фијук; слио се са криком Враниног Кљуна, јер му је стрела пробила врат.

— Индијанци! — повикаше преостали разбојници, и потрчаше у заклон, на тренутак заборављајући трапера.

За то време, трапер је радио неколико ствари.

Муњевитом брзином подигао је пушку и испалио метак у Мудрог, који такође крикну и паде.

Затим је одскочио у заклон иза камена, који се налазио недалеко од њега, и припуцао из колта, стварајући утисак код разбојника да на његовој страни има више људи.

— Тидингсе! — повикао је после тог првог рафала.

Нико се није одазвао.

Он га још једном позва.

— Тидингсе, јави се, ако ниси премро од страха!

— Шта хоћеш, проклет био?!

— Сада сте само тројица. Сувише мало и за мене самог, а камоли. . . Ситуација се променила.

— Питао сам те шта хоћеш!

— Да се предате.

— Овога пута ти неће поћи за руком да ме убедиш у то, или ме примораш. . .

— Изгинућете, лудаче!

— Не мари. Лепо смо се наживели и наживали.

— Шта на то каже Мексиканац? Он није толико огрезао у крви као ти — почео је трапер да мути воду, очекујући Мексиканчеву реакцију. — Његов пријатељ Грејсон је убијен.

Изгледало је да је успео. Мексиканац се убрзо јави дрхтавим гласом:

— А шта ће бити са мном, сењор, ако се предам?

— Судиће ти се поштено. Овако, нећеш дочекати суђење и проћи ћеш као Грејсон.

— Хорхе! — зачу се Тидингсов урлик. — Зар не схваташ његову намеру, будало?!

— Сењор Тидингс. . . данас си у смрт послао Грејсона, кога сам волео као брата. Сутра ћеш послати мене, Румса. . . а ти ћеш увек, када је најгушће, остати по страни. . . Сењор Апачи! — повика Мексиканац.

— Реци, Хорхе!

— Излазим без оружја.

— Само напред!

Пре него што се Мексиканац појави иза заклона, одјекну хитац.

— Ево ти, псето!

Био је то Тидингсов глас.

А Апачи настави са својом тактиком:

— Тидингсе, остали сте само ти и Румс. Немате никаквих шанси.

— Не рачунај на мене, Апачи, као на Мексиканца — јави се Главоња.

— Знам шта ме чека ако се предам. Зато од предаје нема ништа. Ако ме желиш живог, дођи по мене.

— Искрено речено, ја и не инсистирам на томе да те доведем живог у Кемп Вест. Живог ћу тамо одвести само твог шефа Тидингса.

Неколико метака задобоваше по стени иза трапера.

— Узалуд се трудите. Ништа ми не можете. А ја ћу са вама, када то ја будем хтео, брзо завршити! — зачикивао их је трапер.

У истом тренутку Апачи виде како се иза леђа двојице разбојника појављује Црвени Соко. Нечујно је скочио са једне високе стене на другу, нешто нижу стену, а потом је, у клечећем положају, ставио стрелу у тетиву лука, затегао је и одапео.

Још један крик запара јутарњу тишину.

Главоња, кога је стрела погодила у леђа, појави се из заклона, раширених руку и разрогачених очију, забавља по камену у правцу места на ком се налазио трапер, али направи само два-три нестабилна корака и паде поред Убице.

Тидингс се хитро окрену на страну из које је стрела долетела, и испали два метка, јер онога који је ту стрелу одапео више није било на ранијем месту.

Трапер искористи тих неколико тренутака Тидингсове непажње и панике.

Он излете из заклона и у три скока се нађе са спољашње стране оне исте стене иза које се скривао преостали зликовац.

— Апачи! — раздра се сада он.

Није добио одговор.

— Апачи! — позва још једном и продра се још јаче, што је био знак да није приметио да је његов противник променио заклон. — Јави се, проклет био!

Трапер се ни овога пута не одазва.

Лепи тада направи грешку.

У жељи да промени заклон који је Апачи-Тому и особи која је тако вешто баратала стрелом био познат, он закорачи према другој, још већој стени.

Тако се у једном тренутку нашао само на две стопе удаљености од трапера, који то искористи; измахну песницом, и пре него што је бандит могао да се склони, погоди га у главу.

Бандит испусти пушку, а он одлете на камен, при том удари снажно леђима у њега, и беспомоћно се скљока.

За сваки случај, трапер му извуче колтове из корица и уклони пушку, па пошто га веза, позва Црвеног Сокола.

Доведоше коње разбојника, које мртве привезаше за седла, а на онога у чијим бисагама открише покрадене доларе и врећице са златом из Џексонове банке, поставише Тидингса.

За то време Црвени Соко доведе свог белца и траперовог вранца, па пошто покупи оружје и муницију мртвих разбојника и Тидингса, он се упути према свом логору.

Трапер, водећи караван од пет коња, оде према Гатријевом ранчу. Желео је да испуни обећање које је дао госпођи Гатри кад јој је рекао да ће јој разбојнике довести везане.

Један од каубоја са Гатријевог ранча видео га је док је долазио и одјурio да о томе обавести своју газдарицу.

Трапер ју је угледао како стоји испод високог храста крај хумки оних које је тај човек са својом бандом побио или натерао у смрт, и како му маше руком да дође.

Зауставио се пред њом.

— Испуњавам обећање, госпођо — рекао је.

Жена, која је због јутарње свежине преко једне руке пребацила шал, неодређеним погледом је посматрала преосталог разбојника, који је погледом шарао по хумкама.

— Је ли то онај главни, Апачи? — упитала је.

— Јесте, госпођо, то је Тидингс.

— Куда га водиш?

— У град.

— Зашто?

— Затворићемо га док не дође судија из Флојдфилда, да му суди.

— А ако дотле поново побегне из затвора?

— Биће добро чуван.

— Ко ће га чувати? Колман и његов пијани помоћник.

— Не брините...

— Бринем, Апачи. Чували су их још боље у Алестеру, па су ипак успели да побегну.

— Баш зато ће га Колман добро чувати.

— Не треба рескирати, Апачи — одједном је глас госпође Гатри постао одлучнији. — Зар да опет унесрећи неку породицу, као што је унесрећио моју?

Трапер је ћутао.

Схватао је њен бол, чак ју је и разумео, па ипак, устаљени ред је морао да постоји, иначе би свако радио шта хоће.

— Њему није потребан судија — наставила је госпођа Гатри. — Са њим треба одмах свршити. Тек када буде потрбушке лежао преко коња, као остали, бићу сигурна да више неће имати прилике да учини оно што је учинио мени и мојима.

Ракавши то, одбацила је шал са руке, у којој је држала скривени колт.

— Не, госпођо Гатри! — викну трапер, немоћан да ишта учини против ојађене жене, коју је увек поштовао.

— Не! Не! — завришта уплашени разбојник.

То »не« било је последње што је Тидингс, звани Лепи, изговорио.

Госпођа Гатри није престајала да пуца док није испалила свих шест метака у његове груди. Ниједан није промашио.

Затим је бацила колт.

— Опрости, Апачи — шапнула је.

— Нисам могла друкчије. Сада ми је некако лакше. Реци шерифу да сам убила везаног човека, који није могао да се брани, па нека ми суди.

Трапер је погледа и осмехну се.

— После онога што су вам учинили, госпођо Гатри, нема онога који би вам судио зато што сте убили околелог разбојника.

Апачи је везао и Лепог потрбушке преко коња, и пошао према граду.

Све до реке пратила су га три Гатријева каубоја. Код реке су се њих тројица зауставили, и док је трапер прелазио на другу страну, онај најстарији певушио је песму омиљену у том крају:

»Преко прерије језди Том Лин
Баш као месец на путу свом.
Тексасом јаше тексашки син,
Кога још зову Апачи-Том.
Тексашки син,
Храбри Том Лин.

Гваделупа је и његов дом,
Ратник Апача његов је брат.
А тамо где је Апачи Том,
Ту чарки има, ал' није рат.
Апачи-Том
Храбри Том Лин.«

Са друге обале, трапер се окрену, махну им руком и настави према граду, док су се тела петорице разбојника беживотно клатила преко седала на животињама.

А са друге стране још увек је одјекивала песма о човеку који се звао Том Лин, али је широм Тексаса, па и даље, био познатији по свом надимку Апачи Том.

SEXpress

EROTSKI MAGAZIN
NA SVIM KIOSCIMA

Stimulativno!
Uzbudljivo!
Zanimljivo!
Kontakti!
Modeli!

Poštovani čitaoci,

mnogi od Vas nam pišu ili nas pozivaju telefonom interesujući se da li mogu da kupe romane o HEJZIJU koji im nedostaju, a neki, koji su kasnije postali HEJZIJEVCI, žele da kupe ceo komplet od jedanaest romana iz edicije HEJZI, objavljenih u 1991. godini.

Evo i spiska HEJZI romana objavljenih 1991. godine:

1. UZROK SMRTI	broj 13
2. UBICA KOL GERLI	broj 14
3. ZLOČIN IZ STRASTI	broj 15
4. UBISTVO ADVOKATA	broj 16
5. SUPERGANG	broj 17
6. MENHETN EKSPRES	broj 18
7. PORNO DETEKTIV	broj 19
8. OŠTRICA BRIJAČA	broj 20
9. SREĆNI UBICA	broj 21
10. UMRI KAO PAS	broj 22
11. TALENAT UBICE	broj 23

I one čitaoce koji žele komplet od 11 romana i one koji žele pojedine primerke, da bi kompletirali svoje zbirke, obaveštavamo da na zalihama imamo još određen broj primeraka romana edicije HEJZI. Da bismo Vam do kraja izašli u susret, objavljujemo dve narudžbenice. NARUDŽBENICA I namenjena je za one koji žele pojedine primerke a NARUDŽBENICA II za one koji žele komplet od 11 romana.

Zainteresovani treba čitko, najbolje štampanim slovima, da popune jednu ili drugu narudžbenicu i da je pošalju na adresu: NIŠJP "DNEVNIK", IZDAVAČKA DELATNOST, ZA HEJZIJA, 21000 NOVI SAD, Ul. Vojvođanskih brigada broj 7/VI.

Svakome ko pošalje čitko popunjenu narudžbenicu poslaćemo poštom tražene primerke a platiće ih poštaru prilikom prijema.

Zainteresovani treba da požure jer imamo još samo OGRANIČEN BROJ PRIMERAKA!

NARUDŽBENICA I

Ovim putem poručujem romane iz edicije HEJZI i to sledeće brojeve: _____

Od svakog poručenog primerka pošaljite mi po _____ primeraka.

Pristajem na cenu od 100 dinara po jednom primerku.

Ime i prezime: _____

Adresa: _____

Izjavljujem da ću naručene primerke platiti poštaru prilikom prijema pošiljke, zajedno sa PTT troškovima.

Datum i mesto: _____ Potpis naručioca: _____

NARUDŽBENICA II

Ovim putem poručujem _____ kompleta od 11 (jedanaest) romana, od broja 13—23, objavljenih u ediciji HEJZI 1991. godine. Pristajem na cenu od 1000 (jednu hiljadu) dinara po jednom kompletu i istu ću platiti prilikom prijema pošiljke, zajedno sa PTT troškovima.

Ime i prezime: _____

Adresa: _____

Datum i mesto: _____ Potpis naručioca: _____

PAŽNJA! PAŽNJA! PAŽNJA! PAŽNJA!

KONKURS ZA VESTERN ROMAN

Redakcija VESTERN ROMANA X—100 raspisuje stalni konkurs za western romane koji će se objavljivati u istoimenoj ediciji. Rukopisi treba da su obima od oko 8 autorskih tabaka (115 do 130 stranica sa 30 redova i 60—65 slovnih mesta, novinarskog proreda, otkucani na pisaćoj mašini). Nagrađenih romana neće biti nego će Redakcija otkupiti svaki roman koji bude odgovarao njenim kriterijima, a o čemu će odlučiti posebni žiri. Rok slanja rukopisa nije ograničen. Informacije na telefon 021/623-170.

Rukopise slati na adresu:
»DNEVNIK«, Redakcija western romana
21000 Novi Sad
Vojvođanskih brigada br. 7/XII
Rukopisi se ne vraćaju

PAŽNJA! PAŽNJA! PAŽNJA! PAZNJA!

EDICIJA HEJZI

**Uzbudljivo!
Zagonetno!
Senzacionalno!
Šokantno! Izuzetan tempo!
Žestoka akcija!
Neskrivena surovost!
Otvoreni seks!**

**Pisano grubim i sočnim
jezikom podzemlja!
KRIMIĆI O HEJZIJU —
KRIMIĆI KOJI SE PAMTE!**

PAŽNJA SVIM LJUBITELJIMA HEJZIJA

Poštovani HEJZIJEVCI,

uskoro će biti odštampan poster sa likom slavnog njujorškog privatnog detektiva Majkla Hejzlvida HEJZIJA. Poster će biti odštampan na finoj, višebojnoj hartiji. Svi oni čitaoci koji su od nas pismima i telefonskim pozivima tražili da objavimo poster HEJZIJA, a naravno i oni koji to nisu učinili ali bi želeli da pored romana o HEJZIJU imaju i njegov poster, mogu ga dobiti ako čitko popune narudžbenicu koju objavljujemo i pošalju je na adresu: »Dnevnik« Novi Sad, »Izdavačka delatnost«, 21000 NOVI SAD, ul. Vojvodanskih brigada br. 7, sa naznakom »ZA POSTER HEJZI«.

Upozoravamo sve zainteresovane čitaoce da što pre naruče poster HEJZI jer će biti odštampan u ograničenom broju primeraka.

NARUDŽBENICA

Ovim putem naručujem poster HEJZI.

Želim da mi se pošalje _____ primeraka.

Pristajem na cenu od 60 (šezdeset) dinara po primerku.

Naručeni primerak (ili primerke) platiću poštaru prilikom prijema pošiljke.

IME I PREZIME: _____

ADRESA: _____

U _____

Dana _____

Godine _____

(potpis naručioca)

У СВЕДЕБЕМ БРОЈУ

А. Дерикс

БАНДИТ СА ШЕРИФСКОМ ЗВЕЗДОМ

Користећи сваки могући заклон,
наставио је да се приближава
узвишици. Застао да послуша,
пошто сада хици нису допирали до
њего. Или га стрелац више није
видео, или је чекао да му се
Лемори још приближи...

JUGOBANKA

DOĐITE
DA SE DOGOVORNO

YU ISSN 0353-1287

9 770353 128119